

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

I.

» **A**nno Domini MDLXXXV. V imeni Bogá Očeta, Sina in svetega Duhá! Te dni sem jaz, Jošt Tolmajnar, po božji milosti in po milosti visokorodnega gospoda, gospoda Ruprehta, škofa brizinškega, grofa v Palaciji grajski pisár ravno tu na Visokem, sklenil, da si snubim čislano devico za ženo in za zakon, sklenen po zapovedbah naše svete matere katoliške cerkve. Sklenil sem, da zapišem, kar se je mojemu življenju pripetilo v taistih časih. Bogú naj je v počesčenje in meni v tolažbo na stara leta. Kar je zapisano, ostane, beseda sama pa odleti, kakor ptica, ki je danes na grajski strehi, jutri pa Bog vé kje tam dóli, kjer je turški sultan hud gospodar svojim podložnikom.

Osedlal bom konja in v Dobje pojezdim. Tam živi devica, ki se je prikupila mojemu srcu. Naj pride pod streho moje hiše, da bode v veselje duši moji.

Bogú bodi čast, da mi je dodelil zdravo roko in čisto pamet, da mi je dal hoditi po potih, Njemu povšečnih.

To, kar je zapisano, služi mu naj v slavo, ker slabega ni vmes in ne greha. Tisti, ki je to zapisal, bil je Jošt Tolmajnar, hlapec gospoda svojega.*

* * *

V tistih časih je stala sredi Poljanske doline samotna kmetija. V bližini je vrela Sora mimo med travniki in njivami. Na obéh stranéh so stali po hribovji še mogočni gozdje, katere je sedaj že davno se-

kira iztrebila. To, kar rase danes, s tedanjimi gozdi se niti primerjati ne dá. Z zelenega Blegaša je prihajal volk, medved je drgnil svojo kosmato kožo ob stare hraste, in vitke košute so kakor pušice švigale po gósti šumi. V tej divji samoti je stala torej kmetska hiša, zložena od velikih hlodov in pokrita s slamo, kakor se vidi še danes časih v Loškem pogorju.

Ko se pričinja naša pripoved, tesala sta pred hišo hlapca smrekov tram, ki naj bi se porabil nekje v gospodarstvu.

Solnce je obsevalo vso dolino in tu in tam je sapa zavela, da se je zibalo rmêno žito, ki je v klasji stalo po njivah.

»Že spet je ta vrag tu!« izpregovoril je hlapec Peter in z roko pokazal proti polju. Tovariš je obrnil pogled na mesto, kamor je pokazal. Ondu pod holmom je mirno in ponosno stopil iz búkovja na plan velikansk jelen in mogočno rogóvje se mu je dvigalo nad glavo, kakor košata veja. Obstal je pri rmêni pšenici, ozrl se ponosno semtertja, potem položil rogóvje po hrbtu in po bliskovo šinil med bogatim žitom proti vodi. Hipno je bil na drugi stráni, kjer je izginil v zelenem logu.

»Ravno po naši pšenici ti primezgá vsak dan ta hudír!«

»Tam pri vodi bi ga čakal«, zajezí se hlapec Miha, »za grmom bi ga lahko počakal in sulico mu zasadil v vamp, da bi nikdar več ne tlačil rmênega žita!«

»Kaj ti pomaga«, odgovorí Peter, »pridejo loški biríči in pretepó te na klópi, ali te pa še izpostavijo na odru, da se boš sramoval, kakor bi bil umoril ródno mater!«

»Teh loških biríčev in hudíčev je res preveč! Glej ga, tu zopet jezdari jeden! Pravijo, ko nova vera v moč pride, da bode bolje!«

»Kaj bode bolje!« zasméja se Peter, »Loški škof ne bode nikdar kruha stradal, in vsak jelen bode njegov v naših gozdih, naj je papež v Rimu, ali pa Knafelj naš gospodar.«

»Tu je Loški pisár, ki nas pri desetíni odíra in povsod.«

»Ko bi bila noč, zadegal bi mu že kamen v trebuh, sedaj je pa čas, da snameš klobuk z glave! Da bi imeli dober dan, gospod Jošt!« In Peter se je topil od sáme ponižnosti.

Snela sta oba klobuke z glav, pisár pa je ustavil konja ter skočil s sedla. Bil je to mlad človek, oblečen nekako gosposko v žamet. Na klobuku mu je tičalo veliko belo peró, kar je nasprotovalo zapovedbam visokih deželnihi stanóv, ki so se bile tiste dni ravno izdale. Ali služabnik brizinškega škofa se je malo brigal za visoke deželne stanóve in njih prepovedbe! Veselo se mu je zibalo okrog glave

belo peró, in ob bóku mu je tičal kratek meč ne toliko v telesno varnost, kakor v nepotreben lišp. Bil je bledega obraza in iz očíj mu je gledala precejšnja ošabnost, ki je bila za grajskega pisárja na Visokem za tiste čase vsekako nekaj opravičena.

»Ali je oče Primož domá?« vprašal je hlapca.

Oba sta zajedno odgovorila:

»Domá, gospod Jošt, domá v hiši!«

»Tu drži!« in Jošt Tolmajnar je vrgel povodce hlapcu Mihi v roke ter hitro odšel v leseno kočo.

»Ta ni prišel, da bi se pri vratih samó s cerkveno vodo pre-križal, ta bode odnesel Dobničanu nekaj rénških goldinarjev!«

»Če ne denarja, pa vsaj nekaj mernikov žita! Oj, da je noč, in bi jaz stal za tistim jesénom, ko bode gospod Jošt jezdaril mimo!«

Hišni gospodar Primož Dobničan je sedel takrat v nizki, zakajeni hiši. Drúščino mu je delal star berač, Luka z Volče, ki je z veliko slastjo zajemal iz skleda pred sabo.

»Pavija se pravi tisti vási«, govoril je berač Luka neprestano, »in daleč tam na Laškem leži. Imenovali so nas »loncknehte« in v vrsto smo se postavili ter lahko rečem, da smo imeli sulice daljše od žrdí pri vozéh. In s temi smo bodli in stali kakor zid. Zapovedoval nam je gospod Peskara in neki hudič, neki Švicar ga je sunil v rébra, da je potem moral umreti! Pa vender smo jih potolkli, in še celó francoskega kralja smo jim ujeli! Res, takó je bilo!«

»Ste ga li obesili na drevó potem?« vprašal je oče Primož rado-vedno.

»Obesili? Ali se kralji obešajo? Častili smo ga, kar smo ga mogli. In sam gospod Peskara je prišel in priklonil se mu je takó globoko, da se je skoraj z glavo doteknil črne zemlje. Kralji se ne obešajo, oče Primož, četudi imajo vrat, kakor vsi drugi ljudje, ki morajo umreti nekdam!«

»To je pa čudno!« odgovoril je starec.

»V mladosti smo morili, no, sedaj pa skrbimo za dušo, da se je usmili naš preljubi gospod Jezus Kristus, ki je za nas vse na križi umrl!«

»Kdaj si prišel z Lovretanske bóžje poti?«

»Pred štirimi tedni! Sedaj sem pa zopet na poti k svetemu Volniku na Parskem. Dober in močan svetník je in proti ozeblínam rad pomaga!«

»Sem tudi že slišal nekaj o tem!« izpregovori hišni gospodar.

»No, pa sem prestar, da bi še šel na takó dolg pot!«

»Za svete reči ni človek nikdar prestar! Se vé, pot je dolg in veliko se porabi. Mislil sem, da dobim pri Vas kakih deset klobás in pleče od prešička, ki ste ga v postu zaklali, in dvajset jajec in dva hleba kruha in vrečico moke in lonec suhih češenj, da si bodem sládko vodo kuhal med potjo. Sveti Volnik Vam bode to vse sto in večkrat povrnil, ker je bil ta mogočen škof, in je sedaj še mogočnejši svetník!«

Očetu Primožu se je vidoma podaljšal obraz, ker je rad shrambe svoje trdo zapiral, in le nerad je izdajal, kar se je bilo nabralo v omarah in miznicah.

»Gospodinja ti bode že kàj dala!« izpregovoril je počasi, pa glej, da boš molil za nas!«

»Molil bom pa brez prestanka!« zatrjeval je Luka, »da ne bode živina bolehal, da ne bodo prešički in ne ovce jalove, in da bode vse zdravo, človek in žival, v kar Vam pomози Lovretanska Mati božja in sveti angelci, ki so jo nesli čez sinje in široko, široko morje!«

Stopil je v sobo gospod Jošt Tolmajnar. Pri vratih je pomočil prste v blagoslovljeno vodo ter se prekrižal rekoč: »Hvaljen bodi Jezus Kristus in njegova Gospá porodnica!«

Potem pa je takoj opazil pobožnega berača in rómarja Luka z Volče.

»Tukaj si, potepuh!« zajezil se je. »V Kržišah si zberačil kúretine in masla in obetal, da greš na bóžjo pot v Poreče k svetemu cesarju. Pri Zalogarji pa si vse zopet prodal in napil si se vipavskega vina, da si pod kapom obležal! Če te dobim v roke, prebičati te dam, da se ti bo cedila kri po hudobnem telesu. Poberi se, slepar!«

Luka z Volče je na to s silno hitrostjo pobral svoje reči in zmuznil se je iz hiše kar najprej je mogel. V veži pa je za Lavretanskega rómarja silno grdo zaklel:

»Da satan ni privlekel te skute zelene k hiši, dobil sem deset klobás, pléče od prešička, v postu zaklanega in tudi lonec suhih češenj, da bi si bil kuhal sládko vodo! Da bi ga le sveti Rok potipal, da bi se mu sušile leva roka in desna noga. Amen!«

V tem je bil Jošt Tolmajnar prisedel k mizi. Oče Primož pa je sam v sebi premišljeval, kaj je privédlo k hiši grajskega pisárja, in tudi njemu je srce utripalo, da bi končno ne imel kàj plačevati.

»Kaj je novega pri Vas, oče Primož?«, vpraša pisár. »Bo li žito kàj dobro obrodilo? Se li kàj klatijo tod okoli luteranski predikantje? Tisti Jurij Knafelj s Kranja se vlačí časih po našem pogorju. Glejte, da mu ne daste mesta pod streho, ker gospodje v Loki, kar te tiče

tega, šale ne trpé. Sicer sem pa Vas vedno hvalil na loškem grádu, ker ste pošten človek in ste zvestí ostali sveti naši katoliški veri!»

»Zahvaljujem se Vam, gospod Jošt, in ko bode jeseni Líska storila telíčka, pripelje ga Vam moj hlapec na Visoko. Ta telíček naj je Vaš, čisto Vaš!«

»Pustiva to, oče Primož,« dejal je pisár odločno, »danes nisem prišel radi tega. Kje pa je Franica, da je nič ne vidim?«

»Pri vodi žanje češúlje,« odgovoril je starec, in srce se mu je olajšalo, da pisár ni zahteval česa družega in da je samó po dekletu vprašal.

»Pridno deklè je,« govoril je mladenič nekako oduševljeno, »in prepričanje moje je táko, da pošten mož lahko po nji povpraša.«

»Za delo je dobra,« hvalil je starec svojo hčer, »in Kovskar z Búkovega vrha je tudi že zánjo povprašal. Pa je zahteval dva vola, ali dajal sem samó jednega, in nič ni bilo potem!«

»Pošten človek lahko zánjo povpraša! Kakó bi bilo, če bi jo hotel jaz imeti za ženo, oče Primož?«

Oče Primož se ni preveč začudil pisárjevemu vprašanju. Obrnil je obraz proti stropu in poluglasno sam sebi govoril:

»Na Visokem imate dobro službo; škof Vas je redil in redil Vas bode še dalje. Če obubožamo, škof bode zadnji na vrsti, zatorej jo Vam dam, če jo le hočete!«

»Taka odkritosrčna beseda mi je všeč,« odgovoril je pisár, »nekaj ji boste tudi dali s seboj, da ne pojde praznoróka od hiše!«

»Ne pride prazna na Visoko,« zatrjeval je oče Primož, »veste, gospod Jošt, pri Dobničanu se še iztakne nekaj rmênih cekinov, pravih benečanskih cekinov, če se vsakemu zabojčku prevoha do dna.«

»Če Vam je prav, pa si seživa v roke, in Bogá prosiva, da naj dá svoj blagoslov!«

»Le prosiva!« Oba si sežeta zadovoljna v roke. Mnogo sta se še razgovarjala in ugibala o poroki in ženitovanji. Napósled sta bila jedina in ko se je pisár poslavljaj, védel je do zadnje mérice žita, koliko mu bode nevesta k dômu donesla. Z žarečim obrazom je splezal na svojega konjiča in silno je bil zadovoljen sam s seboj, ko je odjezdil po ozki in slabi poti proti Visokemu.

Ob brégu tik pota je počivala Franica z Dobja. Težki koš je bila posadila tik sebe v travo in si s predpasnikom brisala razžarjeni obraz. Kakor dve zvezdi sta se bliščali očesi s tega obraza, in lici je imela, kjer se je kazala roža pri roži.

Raztajalo se je srce pisárju in ravno pred njo je obstal s svojim konjičem. Menil je govoriti ž njo, ali besedo mu je zapiralo, da ni védel, kaj bi govoril. Končno je izpregovoril:

»Hvaljen bodi Jesus in njegova Gospá porodnica!«

Tesnó mu je bilo na to, izpodbodel je konja ter odjahal, da se je odtegnil móči bliščečih dekletovih pogledov. Deklè pa je gledalo za njim, temno in sovražno. Ko se je skrila njegova podoba pri ovinku, stisnila je roko v pest in siknila zaničljivo: »Papist!«

II.

»Jaz, Jošt Tolmajnar, pisár milostivega svojega gospoda, pišem dalje. Zapisujem, da živimo v časih, ko je Lucifer vstal s svojega pekla in prišel na našo zemljo. Menih iz Wittenberga je odpadel od pravične vere, in njegovi služabniki prihajajo na nas, kakor kobilice na zeleni travnik. Težko je najpobožnejšemu človeku ostati stanovitnemu, ker se mu ponujajo izkušnje.«

Zategadelj sem si zbral družico, da sva oba stanovitna v veri in ljubezni. Sveti Odrešenik, Ti pa glej z zadovoljnostjo na to zvezo in v Svoje mogočno varstvo vzemi najvernejšega hlapca Jošta Tolmajnarja.«

* * *

V tisti dóbi se je moral vsakdo, če je kaj imel, bati po noči in po dnevi za imetek svoj. Vlačili so se po pogorji raznovrstni postopači, stari vojaki, stari berači. Vse to je kradlo, posebno kúretina ni bila niti za trenutek varna za stradajoče svoje življenje. Tudi oznanovalci novih vér so se klatili okrog. Razkolniki so rasli kakor góbe po deževji, in toliko gorečnejše so širili nauke svoje, ker so se dobro redili in pasli o njih. Na večer so silili v pogorske kočé, in takó se je nabrala družba, prerazlična pod jedno in isto streho. Z mrakom so prihajali, z zoro odhajali. Vedno so živeli v stráhu pred loško »gvardijo«, katera je prežala za njimi ter jih lovila po holmih. Divje življenje je bilo in reformacije valovi so pljuskali do najskritejših kotov dežele.

Ko je oče Primož stal zvečer tistega dné pred leseno svojo hišo, da bi si ohladil od radosti razburjeno glavo, ugledal je ónostran vode tri osebe. Bili sta to dve ženski in v njih družbi mož korenjaške, kakor hrast visoke postave. Nosil je oprtiv obširen koš, ki je moral biti precèj napolnjen, ker so bile obrámnice prav močno napete. Ta družba je prebredla plitvo vodo, potem pa naravnost krenila proti Dobničanovi hiši. Skoraj pri gospodarji se je zgrudila starejša

ženska — imela je résast obraz, obkrožen že skoraj s popolnoma sivimi lasmi — na zeleno tratino. Tam se je zvijala, kakor da jo vije božjást.

»Mati Maruša, ali spet vidite?« zavpila je mlajša tovarišica.

»Mati Medudka, kaj Vam govori?« kričal je orjak ter jaderno odložil svoj koš v travo. »Kaj Vam govori?«

»Vprašaj možá, stoječega tam pred hišo — obilo greha mu tare dušo — vprašaj tega možá!«

Starka je govorila, kakor so tedaj govorili luteranski predikantje, katere je brez dvojbe v svoji govorici posnemala — »vprašaj ga, kakó pravijo tej gôri? Moja duša mi govori, da je to gôra Blegaš!«

»Blegaš je, Blegaš,« oglasil se je Primož z Dobja še prej, nego je prišel óni k njemu.

»Mati Maruša, kaj Vam govori?« ponavljal je velikan svoje vprašanje.

»Vidim ga, poslušam ga,« pričela je starka slovesno, zagledavši se v večerno nebó, »na zlatem vozu prihaja, in s sveto vodo me škropi in ob njem so vse vojske angelov in arhangelov. In takó govori: vse je zapravljeno, vse je hudobno in popačeno, z vesoljnim potopom zopet pridem na zemljo, in človek in živina bodeta potonila. Ti pa, Maruša, hči Andreja Pogorelca, in Lenarta Meduda čista gospodinja, ti ne boš prej deležna nebeškega kraljevstva, dokler ne bodeš postavila cerkve na gôri Blegaš, kjer se bode častilo peterih mojih ran!«

V tem se je bila tudi mlajša zameknila. Komaj je utihnila óna, oglasila se je le-tá:

»Gledam jo, in poslušam nebeško Gospó. V modri obleki je in rdeče ima rokave. Pred Bogom klečí in prosi Ga, da bi nas ne udaril in ne kaznoval. Delajte pokoro, delajte pokoro!«

Na zemlji ležé sta ti čudni svetníci zvijali teló, kakor bi trpeli najhujše bolečine. Napele so se jima oči, in pot jima je zalil obraz ter neprestano sta klicali: »Delajte pokoro!« Končno sta pa vender onemogli in težko sopêč ležali v hladni travi. Tedaj je prišel trenutek za velikana. Pogleknil je in dvigal roki proti nebu, tulé:

»Molimo, molimo! Konec svetá se bliža in sodni dan je prišel! Molimo, preljubi kristjani!« Oddahnil se, vpraša s sladkim glasom: »Čegavi smo?« Sam je odgovoril: »Našega milostivega Jezusa smo vsi! To vam pripoveduje Jeronim Stópistran, ki je samega hudiča ugnal v cerkvi, na Koroški Beli, gôri na Gorenjskem! Zatorej delajte pokoro, pokoro!«

Jerom Stópistran je izvlekel bič nekje iz svoje obleke in tepel se je ž njim po svojem telesi, da je kar tleskalo in da se je od prahú vse kadilo. Napósled je tudi omagal in vsi trije so ležali brez močí na tratini. Tu in tam je zaječal kdo: »Milostivi naš Jezus!« ali pa: »Sveti Duh, pridi k nam!« ali: »Molite, molite, sodni dan je prišel!«

Bralec je že ugenil, da je tu nastopil oddelek takóimenovanih »skakalcev« ali »tresalcev«, ki so tedaj s svojimi nauki pomnoževali zmešnjavo na zmešnjavo, vladajočo na verskem polji. Vsa družina Dobničanova se je zbrala okrog tujcev in opazovala strmé, kakó so ti častili Bogá.

»Kaj pa hočejo?« vprašal je hlapec Miha.

»E, kaj,« odgovoril je Peter, »novo vero prodajajo, pa bode slaba, ker so bábnice vmes!«

»Te še maše ne bodo brati mogle,« pristavil je Miha. Pojdiva! Pri Omejci na Lajšah bodemo danes podrli hlev, ker je Tonetu z Brda brata ubil. Naprosil je nekaj znancev, da mu pomagajo, ker drugače pravice dobiti ne more. Udarimo tja!«

Hlapca sta takoj odšla. Drugačnega mnenja pa je bila hišna gospodinja, stara ženica. Že spočetka je točila solze in ihtela: »To je prava pobožnost! To so svetí ljudje! Oj, da bi le pri nas prenočiti hoteli!«

(Dalje prihodnjič.)

V provinciji na Ruskem.

Spisal dr. M. Murko.

II.

Na Volgi.

(Dalje.)

Seznanimó se tedaj nekoliko z največjo evropsko reko, ki se ne imenuje zastónj »mātuška Róssiji«; ona res kakor mati hrani milijone ljudij, ona je glavna žila vsega gibanja v tem orjaku, kateri nosi ime Róssija. Jaz se sevéda omejím le na glavne fakte; kdor hoče zvédeti več, najde velika dela o Volgi n. pr. rusko še ne končano Ragozina, ali pa znanega znalca Rusije Roskošnega »die Volga und ihre Zuflüsse«. Že od Tveri na Nikolajevski železnici, ki veže Petrograd in Moskvo, morajo po Volgi celó parohodi plavati, od Rybinska dalje pa se začenja pravilno parohodstvo, od Nižnega dalje z največjimi parohodi. Pot iz Nižnega do Astrahani znaša 2165

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Mati, takovi ljudje se res ne smejo odganjati«, oglasil se je tudi Luka z Volče. Za grmom je tičal in čakal, da je odjezdil Visoški pisár. Potem pa je takoj zopet prilezel k hiši in za trdno sklenil, da mora dobiti svoj dar. »Če bi jaz kaj imel«, nadaljeval je berač, »skuhal bi jim večerjo in še mesá bi jim priložil, da bi bili vsi siti. Bogú vseč bi to bilo, naj reče kdo, kar hoče!«

»Dobro je, da smo zjutraj jarca zaklali«, odgovorila je hišna gospodinja, »jim ima človek vsaj kaj dati!«

»Malo slame nam dajte, družega nečemo, da léžemo nánjo!« S temi besedami se je dvignil Jerom Stópistran s trate, in s sumnjo je opazoval Luko, berača. Očividno ni védel, kam bi posadil tega možá, in meril ga je od nog do glave, prav kakor bi slutil v njem tekmece, ki mu je morda s svojo »svetostjo« že prevzel prebivalce te hiše.

»Zdaj te poznam, Jeromen si, in nikdo drugi«, zavikne Luka. »Lej ga, ali me ne poznaš? Mari nisem bil v cerkvi na Koroški Beli, ko si ti službo božjo opravljal? Mari ga nisem videl tam hudiča v kozlovski koži, ki je bil črn kot oglje, in je gledal kot osa? Mari nisem delal križ za križem, ko si ga podil iz cerkve, da je zbežal pred tabo na Storžič, ali pa še celó na Grintovec? Oj, ljudje božji, to je svet in pravičen mož in veselite se z mano, da ga imate pod streho!«

Ko mu Jerom ni ničesar odgovoril, obrne se Luka k njegovi drugi družbi.

»Sveta Marija!« zakliče, »tu je tudi mati Medudka! Ali še živiš? Ali si že dozidala cerkev na Sveti Gori pri Planini? Oj, služabnica božja, srečne so oči, da te še gledajo!« In skrivnostno se obrne k hišni gospodnji ter ji pravi poluglasno: »Maruša Medudka je, tista, ki zida cerkev na Sveti Gori pri Planini. Vsak dan je zamaknena, da gleda obličje našega preljubega Jezusa. Bogá hvalite, da hoče v hišo!«

»Le v hišo, da smo na gorkem in na suhem!« pozval je v tistem hipu oče Primož navzočno družbo. Ni si dala prigovarjati. —

Najprvi je sílil v hišo Luka z Volče. Ko so drugi vstopili, opazili so ga že na klópi pri pēči, po kateri je bil razložil svoje reči.

Dolgi Jerom pa je kar sredi hiše odložil svoj koš, iz njega izvlekel umazano prtenino in jo razgrnil po tleh. Mati Maruša je takoj padla na kolena, dvignila roki proti nebu in zamolila: »Bog, ne pozabi te hiše!« Na to pa je kakor snop padla po rjúhi in se v hipu zameknila. Da je lože ležala, potisnila ji je mlajša »svetnica« nekaj cap pod glavo.

»Bode li že zaspala?« vprašala je hišna mati skrbno. »Naj vender počaka, pripravila vam bodem malo večerje!«

Jerom je odgovoril: »Takó leži na golih tleh vsako noč!«

»A večerjala bode vender?« vpraša gospodinja znova.

»Ne vem, sedaj premišljuje, in buditi je ne smem! Pa le skuhajte!«

Na ta odgovor Stopístranov je odhitela mati Dobničanka v vežo. Kmalu se je začulo izpred peči vreščanje in vrenje, kar je kazalo, da se pripravlja dobra večerja.

Ravno v tistem času — v tem se je bilo stemnilo — slonel je ob stari hruški za Dobničanovo hišo človek, zavit v dolgo črno obleko. Na prvi pogled si spoznal v njem novoverskega predikanta, ki je tiste dni v pogorji razširjal nove nauke. Bil je to Jurij Knafelj, mož v cvetoči mladosti. Kakor kip je stal pri deblu in oči je upiral v nočno temo. Pričakoval je nekoga, ali dolgo časa brez uspeha. Končno se je pri hiši iz sence izvila ženska oseba, ozrla se plaho na vse strani, potem pa prihitela na mesto, kjer je stal predikant.

»Pozdravljam te v imeni Jezusovem«, ogovoril jo je le-ta tiho. »Dolgo sem te čakal, Franica!«

»Nisem utegnila prej priti!« odgovorila je domača hči. »Vse polno jih je v hiši, in morala sem kuhati večerjo!«

»Ali ste vsi stanovitni, kar vas je spoznavalcev svetega evangelija?« vprašal je na to predikant. »Kaj se je zgodilo, kar me ni bilo tu od zadnjega časa?«

»Stara Véharica je bolna, in prav težko umira. Hrepení, da bi ji Vi odprli vir prave vere, gospod Jurij!«

»Tako jutri zjutraj pridem k nji! Zdi se mi, da jokaš!« In res so se dekletu utrinjale debele solze po obrazu in ihtela je.

»Kaj ti je? Spoznavalci svetega evangelija nimajo skrivnostij pred sabo!«

»Gospod Jurij, gospod Jurij, omožiti se moram!« Skoraj glasno je jokala pri teh besedah.

»Ali te silijo domá? Koga naj vzameš?«

»Pisárja z Visocega! Tega papista, nikdar ne! O moj Bog, moj Bog!«

»Govoril sem s svojim očetom in menil je, naj si vzamem v zakon deklico s teh pokrájin, da bode služilo to v vzpodbudo vsi občini svetega evangelija, Tebe vzamem!«

Iz srca ji je zahitela kri v obraz, da je cvetela kakor roža. Sklonila se je k tlom in v sreči svoji ni vedela drugega odgovoriti, nego:

»Gospod Jurij, gospod Jurij!«

Predikant jo je vzdignil z zemlje in izpregovoril mrzlo:

»Pred svetim evangelijem smo vsi jednaki! Sedaj pa pojdiva v hišo, morda je ondu kaka duša, v katero bi plodonosno zasejal zrno svetega evangelija!«

Prišedši v hišo séde predikant na klóp, kjer je v steni gorela trska. Odprè sveto knjigo in v pólumraku prične čitati iz nje, ne menèč se za družbo. A tudi ta se ni brigala zánj.

Govorica je bila potihnila po sobi: vse je težko pričakovalo večerje, in še celó mati Medudka je zastokala časih na trdem svojem ležišču.

Kmalu je postavila hišna mati na mizo veliko skledo, v kateri so se kadili veliki kosovi kuhanega mesá. Prvi je prilezel Luka od peči in takoj je razkoračen sedel na glavnem prostoru, prav kakor bi se bilo vse skuhalo zánj.

Tudi Jerom Stópistran je kàj ročno primahal ter hotel jesti.

Tedaj se je pričela prekladati po tlaku mati Medudka; iz zamaknenja jo je prebudil duh mesá. Dvignila se je z ležišča in pričela moliti dolgo molitev; vstala je, ne pogledala ni jednega ni drugega, in prišla k mizi, prav kakor vsi drugi.

»Saj bode vender večerjala,« dejal je Jeromen hišni gospodinji, »to mora biti bogoljubna hiša, da jo mati Maruša takó počesti.«

In materi Dobničanki se je dobro zdelo, in čutila je res veliko čast, ki je doletela nje hišo!

Pri vratih je sedel Jurij Knafelj s suhim svojim telesom. »Pri-sédite, gospod Jurij, in zajmíte tudi!« ogovorila ga je hišna gospodinja. Šele potem je sédel k mizi, ali zdajci je razprostrl knjigo, pred sabo, in pričel je — ne menèč se za govorico navzočnih ljudij — z oduševljenim glasom čitati poglavje svetega pisma. In ni se prej do teknil jedí, dokler ni do konca prečital vsega in še potem je vestno molil ter klical »Gospoda«, da bi blagoslovil vse, kar bodo snedli služabniki Njegovi ta večer.

»Ta vera ni prava«, izpregovoril je berač Luka, »predolge molitve ima. Kratka molitev, ta je dobra! Kakó si molil ti, Stópistran! Dejal si: »Kristus, pokončaj ga!« in mehak je bil vrag in kakor burja je odpihal iz cerkve!«

»Tudi meni se ne zdi ta vera prava«, odgovori Jerom, »splete-ničijo vse skupaj, na konci pa nobeden ničesar ne vé! Vera mora prihajati iz ljudstva samega, kakor je prišel premilostivi naš Jezus iz srede ljudstva!«

»Kaj boš ti govoril«, prestrigla mu je Medudka besedo ter z žlico lovila velik zalógaj mesá po skledi, »meni se prikazuje naš Jezus, ti si pa Jud, in škoda je, da nisi utonil v Rdečem morji! Ve-liko je poklicanih, a le malo nas je izvoljenih! Ti preveč govoriš in premalo moliš, Jerom!«

»Molčal bodem, mati Medudka, molčal,« zatrjeval je Jerom.

Obrnil se je pa proti mlajši »svetnici«, sedeči mu ob stráni in siknil:

»Da smo danes v kaki hosti, premlel bi ji že kosti, da bi ne videla Jezusa, ampak golega hudiča!«

»Mulier taceat in ecclesia!« To in ničesar drugrega ni izpregovoril predikant, in kos ovsenjaka je prelomil in si drobil od njega ubogo večerjo. »To se pravi, ženska mólči v cerkvi, zató niste poklicane!«

»Mati Maruša, ta pravi, da morate jezik držati za zobmi in da se Vam Kristus ne prikazuje!« zasmijal se je berač Luka.

»Kaj, da bi govoriti ne smela?« — in zdajci se je našopirila, kakor járchica, če se rúje s svojo sorodovínko, in vstala je, suho roko je v pest stisnila in proti predikantu jo je dvigala — »in sam Kristus se mi prikazuje, in mi ukazuje: govôri in oznanjaj pokoro!«

Govorila bi bila še in se pênila, da se niso tedaj vrata odprla. V sobo pa je stopil mož, precěj trebušat, z dobrovoljnim obrazom. Za njim je vstopila tenka, suha prikazen z mogočno napolnjeno vrečo ob plečih.

»Hej, oče Mrcina je tu!« zavpil je rejeni mož. »Jaka, odlazi na klóp pri pēči! In ravno večerja je tu! Božja porodnica me je sáma semkaj privedla! Aló, stisnite se malo, da se dobí prostorček za mé! Tudi žlico sém, da bodem jedel, ker sem lačen. Benedicite!« In Matija Mrcina, tedaj slabo plačani župnik v starodavnem Kranji, udaril je s pestjo po mizi, da je na nji vse zaklepetalo.

»Jaka, prisédi še ti!« In od peči se je odvila suha prikazen Kranjskega cerkovnika, ki je naglo potem pri skledi tekmoval s svojim župnikom. »Oče Primož«, govoril je ta, »to se Vam čudno zdi, da sem sam prilomastil v hišo, kakor volk v ovčjo stájo po noči po polunoči. Vender tukaj sem z dovoljenjem cerkvenega vašega oblastva, ki ima v teh prekletih časih še nekaj močí. V Kranji pa se šaliyo iz nas, ti peklenski luterani, da niti spati ne moremo mirni!«

»Zató jih bode Bog sodni dan zavrgel, hé, hé!« oglasil se je šibki cerkovnik.

»Zid pri cerkvi se nam je podrl, in vém, da so ga ti reformatorji izpodrili! Matija Mrcina pa zidaj potem, če ima kje kaj vzeti! Oče Primož, sedaj pobiram, in nekaj boste dali, za to Vam pa nekaj Vaših grehov s seboj vzamem!«

»Dal bom — duhovni oče, dal bom!« hitel je oče Primož.

»Pohvalim vas potem v Loki na grádu«, pravi Mrcina, »kjer beseda župnika Mrcine izdá več, kakor pri Kranjskih faranih!«

Tu je treščil oče Mrcina z roko ob mizo, da je zopet vse zaklepetalo. Ugledal je predikanta.

»Kaj, magister Jurij, ali si ti tudi tukaj in seješ ljúliko med pšenico? Vidiš, kakó si nespameten, tu stradaš, tu bégaš okrog v noči in biričev se bojiš! Pa bi lahko v Kranji na gorkem za pečjo tičal, vidiš, kakó si nespameten! In vender vsi Kristusa molimo!«

»Ti ga moliš z mesom, ne z duhom, ti ga moliš s trebuhom, toda ne z dušo!« odgovoril je predikant temno.

»Predobre volje sem danes, da bi se prepiral s teboj. Pojdi Belzebubu v trebuh, ti griža črna!«

Kranjski župnik je jedel na to z veliko slastjo, prav kakor bi predikanta ne bilo navzočnega. V hiši pa se je bila nabrala tačas vsa Dobniška družina ter se gostila pri drugi mizi z ovsénim sokom, ko so se gôstje pri tej mizi mastili z mėsom, dasi po dnevi ničesar delali niso!

Pri tej priliki je Jerom Stópistran skrivoma in tihotapsko smuknil iz sobe. Stopivšega v vežo objela ga je tema.

Samó od ognjišča se je malo svetilo in tam pri jedinem oknu se je kazalo nočno obnebjé, prožéče se nad tiho krájino. V tem oknu na šibkem drógu je čepela hišna kúretina, tiščéč glavíce med peroti in sanjajoč o pšenici, katero je zobala za dné.

K tej speči družbici se je pritihotapil Jerom in mlademu petelinu je pogledal z roko po pérji. Zaspano je révšče izvleklo trudno glavico izmed volnene gorkote in zagazilo ž njo med svetníkove prste. Ti pa so umeli pôsel svoj preizvrstno in kakor bi trenil je bil zasukan vrat, da je krilatega pevca zdajci zapustilo drago življenje in da se je težko truplo zavalilo Jeromu v drugo roko.

Takrat je prihitel nekdo mimo hiše, pred vežo je zakričal: »Loški so tu!« In pred oknom je zopet obstal in znova zakričal: »Bežite, Loški gredó s sulicami, in vas iščejo!«

Jerom je prestrašen skočil na prag in vrgel mrtvega petelina v koprive, ki so rasle okrog opla. Iz hiše so takoj prihrumeli mati

Medudka in nje tovarišica. Ta je bila tudi Jeromov koš oprtala. Najbrž je bil to njih zaklad, kjer so bile spravljene vse svetinje nove vere. Tudi v nevarnosti niso pozabili tega svojega zaklada, a Jerom je bil vender toliko nepriljuden, da ni odvil bremena ženski. Z veliko spretnostjo se je izmuznil pri véžnih vratih na plano in potem po melíni navzgor, kjer se je kmalu vsa družba poskrila po grmovji. Tudi predikant je stopil iz hiše, ali le počasi je korakal in niti ozrl se ni, ko je polagoma odšel v gozd za hišo. Samó župnik Mrcina je ponosno obtičal za mizo, zajemal iz skleda in govoril:

»Zdaj vidite, zveríne, kje je prava vera! Moja vera je prava!« — in tu je udaril z roko po mizi, da se je vse potreslo, »dà, moja vera, ki je taka, da lahko v hiši ostanem, če pride gosposka«.

Zunaj je nekdo na okno potrkal, čulo se je tudi, kakó so s kopjišči sulíčnimi tolkli ob vrata.

»Ali se káj krivovercev skriva pri vas?« vprašal je hrípav glas. »Koga imate notri? Ali imate káj pijače?«

»Ta veliko vprašuje?« zagrohótal se je župnik za mizo. »Kdo bode tukaj? Jaz sem, oče Mrcina iz Kranja, in pri Dobničanu sem v gostéh!«

»Oj, jej! Oj, jej!« začul se je glas jednega biríčev na poti, »oče Mrcina je notrí. Le hitro dalje, tu vem, da ni kapljice ostalo, in snedel je gotovo tudi vse! Hajdimo, da pridemo do Tičnika!«

Kmalu so se začuli koraki odhajajoče straže in oče Mrcina se je zibal od smeha za mizo. »Naj stradajo ti hudiči! Kakor jih sovrážim, te krivoverce, vender bi ne hotel, da bi jih mrevárili. Prasíce loške! Pojdite, takó daleč, da vas nikdar več ne vidim, brižinskega škofa presiti hlapci!« In zopet je z roko ob mizo vsekál, da se je vsa pretresla.

»Vi mi pa posteljo pripravite,« obrnil se je na to k hišni gospodinji, »tu sredi hiše nanosite slame! Dobro sem se najedel, dobro hočem tudi spati. Deo gratias!«

Zunaj pred hišo pa je tisti čas Jerom Stópistran prebrskaval koprive za petelinom. Brskal in brskal je, da so ga pekli vsi prstje. A ničesar ni mogel dobiti in končno je med tihim preklinjanjem zopet odrinil po grmičastem brégu. Izza hruške ga je opazoval naš znanec Luka z Volče in pritiskal je roke k trebuhu, da bi ne bil izbruhnil v smeh glasán. Udušenega petelina pa je bil spravil v svojo málho in sedaj, ko je Stópistran odhajal, govoril je za njim: »Ali misliš, da mi spimo, kadar kradeš? Mi smo tudi dosti svetá videli, čeravno nismo preganjali hudičev po Koroški Beli! Ha, ha!«

III.

»Z žalostnim srcem jemljem, jaz Jošt Tolmajnar, però v svojo roko in zapisujem, da me je gospod Bog udaril s Svojo močjo. In zdaj sem v stiskah, in veliko trpim, ker je takó ugájalo zapovedniku mojemu, blagorojenemu gospodu, gospodu Janezu Krištofu Herbertu iz Hohenburga. Kdor služi, ne delaj ničesar brez védnosti svojega gospoda. Po vsi pravici se je razsrdil zapovednik moj, ko sem se vender hotel oženiti brez njegove védnosti, brez privoljenja njegovega. Hlapec tvoj ti bode pokoren, gospod, in z udanostjo bode prenašal zasluženó kazen.

Drugo je, kar mi napravlja še večje bolečine v teh stiske polnih dnéh! Kaj naj počnem z visokorojeno to žensko? Nisem učen, ne, kakó je besedo zasukati, da ji bode prijetno zvenela na uho, ne, kakó je pred njo klobuk sneti z glave in tudi ne, kakó naj se prikloni teló, da ji bode všeč. Mislil sem, da je pobožno moje življenje. Pa tukaj vidim, da sem velik grešnik. Drugače bi ne prihajala taka pokora náme. Jezus vzveličani, smilúj se služabnika Svojega Jošta Tolmajnarja! Iz globočine svojega srca vpijem k Tebi takó! Amen.«

* * *

Ko je Jošt Tolmajnar tisto popóludne prijezdil do Visokega, začudil se ni malo, opazivši pred dvorcem tolpo orožnikov. Konji so se pasli po zelenem travniku in teptali travo, jezdecí pa so ležali tik pota na hrbtu ter zrlí v jasno nebó. Načelnik njih je tičal še v sedlu in skokoma pridirjal naproti pisárju, ko je ta komaj prekoračil ozki most. Z veliko plašljivostjo je spoznal Jošt v njem svojega gospoda, loškega oskrbnika Janeza Hohenburga. Hotel je zlesti s konja, ali óni mu je z roko namignil, da ostani, kjer je.

»Za Bóga, kje tičiš, amice?« izpregovoril je oskrbnik. »Ali meniš, da čas kradem in da se mi ljubi ravno tebe čakati, dokler ne prideš od kod, kakor polž!«

Pisárček se je takega resnega odgovora zeló prestrašil, gnétel je klobuček v roki in to takó neróдно, da se je prelomilo belo però, ki mu je služilo v največji lišp.

»In Visoko ti lahko odnesó! Če kmetje še kradejo, kakor so nekdaj, nimaš ga zrna v žitnici!«

»Milost Vaša« — in Jošt Tolmajnar — v svojem stráhu ni védel drugzega odgovoriti — »ženil sem se, in zategadelj sem moral od dóma!«

Oskrbnik je zategnil uzdo, da se je konj vzel pod njim. »Há, ha!« izpregovoril je na to z naglasom, ki je pisárju pretresel srce in drób, »ha, v teh časih, ko nam hudič jemlje sveto našo vero, utegneš laziti za ženskami! Tepec, glej, da véruješ v pravega Bogá in da te pri desetini preveč ne osleparijo! Toda o tem kak drug dan! Sedaj jezdi z menoj, da ti povem, kar ti imam povedati!«

Pisár Tolmajnar je prijezdil k svojemu ostremu gospodarju in ob njegovi stráni je jezdil po belem poti proti belemu dvoru. Ves je bil oblit s potom, od nog do glave je tičal v móči in pred pogledom mu je vse mrgolelo, da so se mešala drevesa in poslopja z oblaki večnega nebá.

»Torej poslušaj!« pričel je Janez s Hohenburga, »odgovoren si mi za vse, in če se kàj pregrešiš, čutil bodeš težo jeze moje. Bolje bi bilo záte, da se tedaj podrè najvišji stolp Loškega grada náte!«

Jošt Tolmajnar se je ponižno priklanjal in z roko si je brisal debele sráge, ki so se mu nabirale po čelu. »Vse storim, kar zapoveste, gospod milostivi!« vzdihnil je v veliki svoji stiski.

»Tega tudi pričakujem!« odgovoril je óni osorno, »saj me poznaš! Sedaj poslušaj! Premilostivi naš škof in vladár, katerega nam Bog ohrani še dolgo vrsto let« — tu je snel Janez s Hohenburga klobuk z glave — »spomnil se je mene, najnevrednejšega hlapca svojega, in poslal mi je nekaj pod streho Loškega grada, kar mi ni napravljalo posebne radosti.

Ženska je to, visokega stanú, in priporočam ti, da govoriš o nji z največjo spoštljivostjo, dasi je krivoverka!«

»Luteranka!« zaječal je Jošt.

»No, kaj je to?« odgovoril je óni. »Če je drago sorodnici prevzvišenega škofa in vladárja našega, da želí imeti novo vero, to je vse kàj družega, kakor če bi, na primer, hotel ti biti luteranski predikant. To moraš menda vender uméti! Kaj?«

»Umévam, gospod milostivi, popolnoma umévam!«

»No, prav! Sedaj je tukaj, in sedaj moramo gledati, da izpolnimo svoje dolžnosti! Ukazi so taki, da ostane tu na Visokem. Ti pa pazi, da je ne iztakne kakšen predikant, in da pojde vsako nedeljo v cerkev! Poleg tega takisto nikdar ne pozablaj, da je sorodnica škofa tvojega in da ji imaš izkazovati največje spoštovanje!«

»Največje spoštovanje!« govoril je pisár vzdihujé za njim.

»Če te kdo vpraša, kakó ji je ime, reci, da je to grofica Suzana in da družega ničesar ne véš! Ali si vse umel?«

»Sem, gospod milostivi!«

»Moja pa bode skrb, da iz Loke dobiš vse potrebno. Z Bogom, amice!«

Že prej je bil z roko mignil jezdecem, da so posedli na kónje.

Sedaj ga je obkrožila vsa tolpa in ž njo je oddirjal po poti proti Loki. Jošt Tolmajnar pa je ostal na mestu, prava živa podoba béde in zapuščenosti!

(Dalje prihoanjič.)

Oče in hči.

Povest.

Spisal A. Planinec.

Jošt dež je padal na namočena tla, ko me je nekega dné avgusta meseca trudna in lena kobilica vozila po cesarski cesti v vas Jasno brdo.

Jasnobrdčanje so imeli namreč v skupni posesti velik pašnik in nekaj orál gozda. To so hoteli med seboj porazdeliti. Kdor pozna take komisije državnega zemljemerca, misli si lahko, da nisem ravno pričakoval za tri ali štiri tedne, kolikor časa sem imel posla na Jasnem brdu, Bog si ga védi, koliko zabave in kratkočasja.

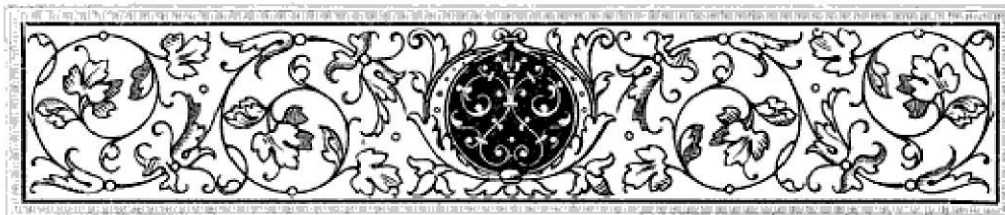
Jasno brdo je vas na Dolenjskem ob štajersko-hrvaški meji s pošto in župnijo ter je središče občini jednakega imena. To je vse, kar se mi je védelo povedati in kar sem védel o Jasnem brdu, ko je srečno moj na pol odkriti voz, v katerem sem nazaj naslonjen ravno zadrémal, obstal pred prijazno hišo, sezidano v jedno nadstropje. Tukaj je bila tudi, kakor sem takoj zapazil, pošta. Od farne cerkve je zazvónilo póludan in tudi moj želodec mi je pravil isto.

Srečno sem zlezel z neródnega vozá in se oziral, ne pride li kdo, da bi tudi mojo prtljago spravil v hišo, ko zaslišim, da v prvem nadstropji skoro nad mano nekdo odpira okno.

Pogledam kvišku in ugledam mlad rdečeličen obrazek, ki se je pa takoj skril, ko je njega lastnica videla, da jo opazujem.

Zakričati sem že hotel prav robato v hišo, ni li nobenega človeka, ki bi prišel na pomoč, toda lepi obrazek góri v oknu me je pomiril še v pravem času. Takšno moč ima na nas močne možé telesna lepota slabše polovice človeškega rodú!

Iz mojih meditacij me je vzbudil na véžnem pragu pozdrav póstarnega gospoda,

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

nekaki nezvesti je prijahal grajski pisár tisti večer pred visoške hleve.

V dvorci so gorele že luči po vseh zgorenjih prostorih in v vsem poslopji je vladala živahnost, prav kakor v časih, ko je škof prišel na jesenski lov ter s svojim obilnim spremstvom tu nočeval. Oddal je hlapcu konja in molčé odšel proti veži.

Na stopnicah sta sedela oborožena grajska hlapca in jeden je ravno izpregovoril: »To bode dolgočasno, stražiti to žensko! Da bi le kaj pijače bilo!«

»Saj ga poznaš, tega pasjega oskrbnika,« odgovoril je drugi, »vse bi rad sam pognal in požrl. Na Laško se bodem vpisal, tam bode kaka vojska in tam se dobro živi!«

Jošt Tolmajnar je stopil v vežo. Na velikem in prostornem ognjišči je gorel ogenj v mogočnih plamenih ter švigal okrog trebušnega kotla, ki je na težki verigi visel od stropa. Mina, kuharica iz Loškega grada, vrtila je s potnim obrazom pišče, da se je pravilno peklo nad žrjavico, in deklam je ukazovala, da so prestavljale lonce, donašale vode in drva cepile. Ugledavši našega pisárja je Mina takoj oblastno zavpila nánj: »Pod to streho pa res ni nič! Ni jajec, ni masti in še moke ni! Moj Bog, kaj bi počeli, če bi prišla Njega pre-svetlost, premilostivi škof in bi hotel tu nočiti in jesti! V zémľjo bi se morali pogrezniti, če bi ne hoteli mu skuhati samega fižola, kakor ga kuhate svojim svinjam! Nisem vedela, da takó slábo gospodarite, gospod Jošt! Da nismo zasačili pod streho grahaste koklje, ki jo sedaj tu vrtim na ražnji, ne vem, kaj bi bila jedla premilostiva grofica Suzana!«

»Kdo je znal, da pridete!« odgovoril je Jošt zamolklo. »Vitez Hohenburg mi ni pisal, ne poročil. Kje naj vzamem mesá in kje drugih potrebščin? Na Visokem je révščina, mati Mina! Tudi mi je vitez Hohenburg, predobri naš gospod, pravil, da ste vse suhó pripeljali.«

»Kaj« — in mati Mina je tu za naše čase precèj robato zaklela — »kàj Vi mislite, da nam v Loki na grádu vsega ostaja? Kmetom recite, pa Vam navlečejo skupaj, mi pa moramo vse kupovati in drago plačevati! Glej, da lonca ne prevézneš, burklja poljanska!« Te zadnje besede so veljale dekli, ki se je pri ognjišči neróдно sukala. »Že vem, da bodem pa le jaz morala vse prebiti zavoljo te luteranske grofice!«

Še bi se bila jezila kuharica Mina, ali prav takrat je prihitela po stopnicah s prvega nadstropja nizdolu mlada gosposka ženska. Bila je to, takó je mislil Jošt Tolmajnar, nekaka hišina pri grofici Suzani. V tistem času pa se je zeló ošabno nosila in silno osóрно je vprašala: »Ali boste že vender kàj scmárule?«

»Kaj hočemo pripraviti, kadar nimamo ničesar v roke vzeti!« odgovorila je kuharica Mina ravno takó osóрно.

»Tiho!« In tu je debelo kuharico takó ostro pogledala, da se je tej takoj vsaka beseda zaprla. Potem pa je ugledala Jošta Tolmajnarja.

»Kdo ste Vi?«

Ubogemu pisárju je šinila kri čez belo lice, ko je čutil pogled mladega dekleta.

»Jošt Tolmajnar, grajski pisár tu na Visokem!« odgovoril je ponižno.

»Grofica Suzana je že povpraševala po Vas, ali nikjer Vas ni bilo!«

»Gospod vitez Hohenburg je imel z mano opraviti, in Mati božja vé, da bi drugače bil že prej domá!«

»Gospod vitez Hohenburg!« zasmijala se je pikro hišina, »pognali bi ga bili, da bi bil tekel tja do Rima! Matere božje mi pa ne častite, ker grofica Suzana tega neče! Mi smo spoznavalci svetega evangelija! Sedaj pa stopajte za mano, mladi Vi krivoverec. Ha!«

Sfrfetala je po stopnicah navzgor. Jošt Tolmajnar je korakal za njó in hipoma ga je naudala čudna srčnost. Čutil je, da ima vender s samimi luteranci opraviti in toliko je védel, da ne bode pustil, da bi ga zaničevale te tujke in spoznavalke krivega preroka!

Stopila sta v tisto sobo, ki je bila pripravljena za prevzvišenega škofa samega, če je hotel nočévati na Visokem. Ali danes pa so bile ta krasni prostor zasedle te ženske in postelja, ki je služila do sedaj blagoslovljenemu nasledniku apostolov, imela je danes objeti grešno

teló mlade luteranke! Pisárju je hotela zastati kri v srci. Ozrl se je po stenah, kjer je viselo nekaj v železje zavitih podob brižinskih škofov, in videlo se mu je, kakor bi ga ironično opazovali ti stari obrazi izmed starih, okajenih okvirov. Z globokim poklonom je obtičal pri vratih. Mlada njegova spremljevalka pa je veselo vzdiknila: »Tu je naš strah, Suzana! Glej ga, sovražnika svetega evangelija! Ta nama ima z oboroženo roko zapirati pot do nebes! Ha, ha!«

Jošt Tolmajnar je dvignil oko. Ondu v visokem stolu je sedela bogato napravljena ženska. Káj takó krasnega naš pisár do tistega dné še ni bil ugledal. Okrog rožnatega obraza so se ji vsipali na ramo rmeni, nemški lasje v toliki obilici, da se je bilo čuditi, ker nje glavica ni opešala pod tem lepim bremenom! Obleka se ji je tesno oprijemala telesa, takó, da so se povsod kazale bohótné oblike njegove. Grofica Suzana je imela tedaj komaj dvajset let in je cvetela v pomládi lepote svoje! Tistikrat pa je bila razjarjena, in z belo roko je časih udarila po mizi pred sabo.

Pisárja niti pogledala ni. »Lepa ječa bode to, Agata,« izpregovorila je rezko, »in jaz samó ne umejem, kakó je grof Herbert pripustil, da so me služabniki babilonskega mašnika semkaj privedli! Toda močnó se motijo menéči, da nas bodo s takimi silami odtrgali od svetega evangelija!«

»Nikdar ne!« pritrdila je óna žarovito. Postavila se je tik pisárja ter dejala: »Nikdar ne, mi ostanemo spoznavalci svetega evangelija, akotudi se Njega presvetlost v Freisingenu radi tega razpočil!«

»Krivoverci so od nekđaj z veliko trdovratnostjo zagovarjali krive svoje nauke,« odgovoril je Jošt Tolmajnar tiho ali odločno. In še je dostavil: »Krivoverec se predrugači šele tedaj, ko ga satan trga s svojo pestjó!«

»Kdo je krivoverec?« vprašala je grofica Suzana razburjeno in se dvignila s stola.

Pisár se je globoko poklonil: »Z vso spoštljivostjo, katera mi je naložena v dolžnost, trdim, da je vsakdo krivoverec, ki lazi za tistim menihom, odpadnikom od prave, svete vere!«

»Ti lažeš, hlapec umazani!« odgovorila je grofica razljúčena. »Vi vsi ste krivoverci, ko vender molite les in kamen, kar je vse mrtvó! Da véš, prasè babilonsko!«

Jošt se je zopet globoko priklonil. »Kakor ukazujete, milost Vaša, ali vender ni takó. Da mi je sméti z Vami govoriti, kakor mi ni, izpregovoril bi pač drugače!«

»Kakó bi govorili potem?« vprašala je Agata.

»Potem bi Vas privezal tam spodaj k orehu na dvorišči in dvema hlapcema bi ukazal, da bi Vas tepla do krvi, dokler bi na kolenih ne klicali na pomoč božje naše Porodnice, ki kraljuje nad nami v nebesih! Takó bi delal jaz tedaj!«

»Čemu se prepiramo ž njim?« rekla je grofica Suzana. »Mi se ne bojimo niti njega, niti njegovih hlapcev! Čula sem, da oznanjuje v tem pogorji čestitljivi magister Jurij sveto evangelije. Glej, da mi ga privédeš tu sem, ker nečem ostati brez tolažbe svoje vere!«

»Z vso spoštljivostjo do Vas,« izpregovoril je pisár in se zopet globoko poklonil, »omenjam, da se resnično klati ta predikant po hribih tod okoli. Pa če ga zalezem, bodisi na Visokem ali v zelenem gozdu, izročim ga svojim hlapcem, da ga vlečejo v Loko. In če se zlépa ne uda, tedaj bije zadnja ura grešnemu njegovemu življenju, kakor gotovo nam je sveta Devica porodila Odrešenika svetá!«

»Ali jaz hočem, da pride predikant Jurij semkaj!« In grofici Suzani so se kar iskre vtrinjale iz očíj.

»Kakor ukazujete, milost Vaša, ali jaz ga vržem v železje, ker mi je takó zapovedano. Tudi mi je vitez Hohenburg govoril drugače!«

»Kaj ti je govoril ta Hohenburg?«

»Da imate vsako nedeljo in praznik obiskavati službo božjo, da se imate tam spodobno vésti, in da ne bodete v pohujšanje srénji, katero itak na vseh straneh zapeljujejo odpadniki!«

»V cerkev k papistom?!« odgovorila je zaničljivo Suzana. »Če me hlapci s silo vlečejo tja, drugače ne, ljubi prijatelj moj!«

»Gospod s Hohenburga je takó zapovedal. In če bode treba hlapcev, imamo jih tudi!«

»Oj, ta kača!« jezila se je Agata. Grofica je pa vstala in se postavila tik Jošta Tolmajnarja. Pomirila se je in na pisárjev blede obraz je uprla okó. Kakor zabodena riba je zatrepetal Jošt in mraz mu je obvzemal vse teló. Ko se je ozrl proti nji, srečal se je z nje bliščečim pogledom. Bilo mu je, kakor da se razprostira pred njim neskončna livada, kjer je cvetela vijolica pri vijolici. In zdelo se mu je tudi, kakor bi ga objemala vonjava bohótné jutrove dežele. Ubogi Tolmajnar, kakó hitro te bode zapustila vsa razsodnost! Takim očém nasproti je nemogoče vsako bojevanje! In to je gotovo opazila tudi grofica Suzana.

»Revež!« rekla je mehko. »Kolika škoda, da tičiš takó globoko v zmotah in da preganjaš, kakor Savel nekdáj, spoznavalce prave vere. Poglej, Agata, poglej!«

Pristopila je tudi Agata.

»Poglej,« govorila je óna dalje, »ta nesrečnež nas morí in davi, ali vender nosi na čelu znamenje svetega evangelija! Tukaj na čelu je poteza, o kateri nam je pravil gospod Melanhton, da diči tudi čelo našemu zapovedniku v Vitenbergu!«

»Znamenje svetega evangelija!« vzkliknila je Agata, »res, tu se mu žari na čelu. Bog si ga je izbral in gotovo bode še mučenik za resnice evangelija božjega!«

»Dà! Evo znamenja, ki je nosijo samó izvoljenci!« In grofica Suzana je volne svoje prste pisárju položila na čelo, in počasi in mehko potegnila po progi, o kateri do tedaj ubogi naš pisár še ničesar ni védel. Zapuščale so nesrečneža zadnje močí! V meglo se mu je vse zavilo, in pomešali so se temni obrazi na steni z zlatimi lasmi, ki so obkrožali dekletov obraz. Iz te megle pa sta mu svetili dve zvezdi, bliščeči in žareči, goreči dekletovi očesi! Že ga je pograbilo valovje življenja ter ga zasukalo v peneči svoj vrtinec, iz katerega ni rešitve!

»In sedaj pojdite v imeni Jezusovem,« izpregovorila je grofica sladko, »in nikar ne pozabite, da nosite pečat izvoljencev!«

»Lahko noč, gospod Tolmajnar!« dejala je tudi Agata, »in ne pozabite, da ste poklicani med mučenike svetega evangelija!«

Jošt Tolmajnar se je z veliko nerodnostjo priklonil in odtaval iz sobe. Zunaj na hodníku je obstal, a za njim je prišla tudi megla, katera ga je že v sobi objemala. Storil si je znamenje svetega križa, toda megla se ni hotela razpršiti in še vedno je čutil na čelu, kakor bi ga žgalo razbeljeno železo, tam, kamor mu je bila položila grofica Suzana bele svoje prste. Lezel je po stopnicah nizdolu, ali megla se je vlekla ž njim. V nji se mu je za trenutke pokazala podoba Franice z Dobja, vender takoj se je zopet pričela izgubljati, in končno se je popolnoma raztopila. Namesto nje pa je stopil na povišje ostro obrisan obraz nemške grofice in nje očí so mu pošiljale najslajše pozdrave. Da bi se odtegnil tej zapeljivi izkušnji, planil je kakor besen iz veže mimo ognjišča, kjer je še vedno zapovedovala mati Mina. Na zelenem travniku pa se je vrgel v hladno travo in ječé si tiščal razbeljeno glavo v mehko zemljo.

A ondukaj v dvorci pa je tedaj tekala drobna Agata po sobi in od smeha je tleskala z rokami kliče: »Tepec! Tepec!«

In grofica Suzana je pristavila:

»Ta naju bode kratkočasil v tej pustinji! Če bi se ne bojevala za sveto evangelije, takoj bi vse storila, kar zahteva Njega škofovska visokost. Niti jeden dan bi ne ostala tukaj! Toda za sveto evangelije rada trpím!«

»Ali si videla, Suzana, kakó je zvijsal gorjanski obraz, ko si mu s prstom pometala po čelu? Oj, ta tepec! Ta tepec!«

Obe sta se smijali; a Jošt Tolmajnar je še vedno vzdihoval v rosni travi, in brez uspeha poskušal umiriti razdivjane valove trpečega svojega srca.

(Dalje prihodnjič.)

V provinciji na Ruskem.

Spisal dr. M. Murko.

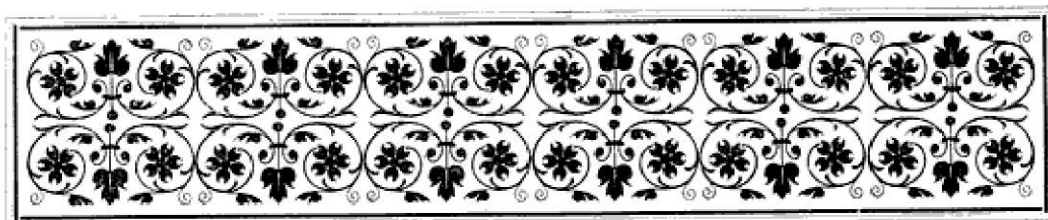
V.

Od Kazani do Samare.

Povolžje, če je hočemo prav spoznati, moramo še delj po njegovi velikanski reki. Največje prirodne lepote, z ameriansko hitrostjo rastoča mesta kakor Samara in Saratov, mnoge zanimivosti nas čakajo ob nje teku proti jugu. Kdor hoče prepotovati več nego pol Evrope v kratkem času, pelja se še lahko v Astrahan, odtod po Kaspijskem morji na Kavkaz, potem na bregove Črnega morja. Jaz sem takrat že bil zadovoljen z vožnjo od Kazani do Saratova t. j. na črti, jednaki razdalji med Berolinom in Dunajem, za kar potrebujete na parohodu nizdolu okoli dva dobra dneva.

Vzel sem si 21. dné julija pred poludném listek do Samare na jednom iz najlepših Samoletskih parohodov, »Lermontovu«, ki se je l. 1887. s »Puškinom« vred pojavil kakor dovršenost najnovejšega parohoda. Letos je začel plavati še dovršenejši, tudi krščen z imenom jednega vélikih ruskih pesnikov, »Nekrasov«. V vsakem njih salonov visé portreti teh veleumov. Povem vam nekoliko o »Puškinu«, od katerega se »Lermontov« dosti ne razlikuje. Namenjen bolj za pasažirje ima več nego 1000 mest v štirih razredih in nalaga tovore le do 7 tisoč pudov. V dolgost meri 36 sežnjev, v širino brez kožuhov 4 sežnje; sil ima okoli 200 nominalnih in razvija do 600 indikatorskih. Izdelani so vsi Samoletski parohodi v zavodih Coquerilla v Belgiji, zloženi in dodelani v Tveri, kjer ima društvo svoje delavnice.

Že za prvo postajo pod Kazanjo ugledate nekaj velikanskega. Bregovi Volge se ravnaajo bolj in bolj, razprostira se vam širo obzorje in zdajci ugledate na levem bregu največji volški pritok, Kamo.

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

IV.

Lošť Tolmajnar, grajski pisár, pišem. Ta tuja ženska mi je zmedla srce, da v velikih bolečinah omahujem. Kličem h Gospodu, da bi se usmilil hlapca Svojega. Pa Gospod ne sliši mene in tudi ne vidi srca mojega.

Nje beseda se je prijela duše moje, in noč in dan ne mislim na drugo, le nje podoba mi je v spominu! Nimam tolažbe ni v molitvi, in brez pomoči me pušča našega Odrešenika sveta Mati. Agata, čemu si prišla v ta kraj! Zavoljo tebe omahuje še celó sveta vera v meni in že pripravljajo za mé prostor v peklu, kjer mi bode trpeti vse večne čase.

Porodnica Božja, reši me obupa, reši me, kar je najhuje, reši me odpadništva!

* * *

V nedeljo pred Malo Gospojnico tistega leta je loški kapelan Vrban Wurtzer prav zgodaj vstal. Bilo mu je maševati pri podružnici sv. Volnika, in ker mu dohodki mestne kapelanije niso donašali toliko, da bi si bil držal svojega konjiča, odpravil se je péš po slabem poti proti Visokemu. Takrat se je bila oglasila prav zgodnja jesen. Že je rmenélo listje po gozdih in iz grmov so zvižgali kósi na samotno mimo-idočega kapelana Vrbana. Urezal si je bil grčevo palico v gošči in nánjo je opiral težko teló, če je moral preskočiti lužino sredi blatnega pota.

Blizu Zminca, na mestu, kjer je gosto ólšje raslo na obeh straneh ozkega pota, srečal je gospoda Vrbana človek, ki je tudi sam korakal

po stezi proti Loki, takó, da je zdajci stal pred Vrbanom, ki je na vse drugo mislil, nego da se bode srečal v tej samoti z Jernejem Knafljem, predikantom iz Kranja! Le-tá je bil precèj močne postave in istotakó, kakor gospod Vrban, oborožil se je bil z debelo grčavko.

Gledala sta si nekaj časa iz óči v óči in če bi bili imeli strupeni pogledi moč usmrčenja, bila bi oba v jednom in tistem trenutku obležala mrtva na mestu!

Potem pa se je prvi oglasil Vrban Wurtzer:

»Hej, Bartel, a todi laziš, kakor smrdljivi dihur, če krade jajca! Si li bil pri sínu, slepar ti?«

»Stopi s poti, služabnik hudičev!« zavpil je predikant. »Mudi se mi!«

»Pojdi v pekel! Obiskal si sina svojega. Ta ti še premalo greha dela po pogorji, zategadelj si moral še ti blizu s svojimi sivimi lasmi!«

»Umekni se, ako ne, zapóje ti palica moja po hrbtu in zgodilo se ti bode, kakor grešnikom, po našem Odrešeniku iz templja iztiranim! Mrhovína babilonska!«

»Hej, Bartel, ali ti takó hočeš? Si li pozabil, kakó sem namahal tvojega sogrešnika Kupljenika, ko sem ga srečal na Železniški cesti? Mati Božja, ti mi pa pomagaj!«

Že je zavihtel grčavko, da je zazvižgalo po zraku. In gotovo bi bila zaropotala predikantu na sivo glavo, da ni ta, nevarnost opazivši, spretno v stran skočil, takó da je Vrbanov udarec šinil na zemljo in v blato, ki se je razpršilo na vse strani. Ali ravno takó spretno je zavihtel predikant svojo grčavko in z močjó jo položil kapelanu na kosteno ramo, da je kar od bolesti zajechal.

»Pa bodeš vender ležal v blatu, predikant sleparski!« zavpil je le-tá srdit.

Oba sta sekala na to s palicama proti sebi in odskákovala, kakor petelina, boreča se med sábo. Pljuskala sta po luži, da so jima umazane kaplje obškropile črno obleko čez in čez. Na pomirje nista mislila niti trenutek, in z bojem jima je rasel gnév do skrajne meje.

Končno se je pa vender posrečilo kapelanu, da je nasprotnika svojega, ki je pričel poprej pešati, treščil z močnim udarcem po glavi.

»Ali si jo vender izkupil, Bartel s Kranja?« zaveselil se je gospod Vrban. »Sedaj bodeva pa malo kostí štela!«

Predikant je brez zavesti obležal na mestu, kapelan Wurtzer pa mu je nekaj časa prav pridno mlatil po hrbtu. Ko je z zadovoljnostjo odšel, ni se predikant več genil, kakor hlod je ležal v blatu. Dolgo potem, ko je bil zmagalec papist odšel, prebudil se je Knafelj. Vlekel

se je k bližnji vodi, molil psalm in tožil milemu Bogú, kakó ga so-vražniki preganjajo. Umiľ si je obraz, počasi vstal in odlezel po stezi, pojóč slavo Bogú in svetemu evangeliju, dasi ga je vse teló bolelo in koža jako ščemela.

Tem veselejši je korakal dalje Vrban Wurtzer.

Dobil je marsikak udarec in bolela ga je marsikatera kost, ali na vse je pozabil in srečen zmage svoje je premeril stezo do vznožja sv. Volniškega hriba s pravimi pomladanskimi čustvi. Na holmu je bila že zbrana množica, ki je čakala njegove maše.

»Ali je gospôda z Visocega že tukaj?« vprašal je kapelan cerkovnika. In ko mu je le-tá odgovoril, da še ne, sédel je na zid in dejal: »Pa čakajmo!«

Dolgo ni bilo treba čakati. Prikazala se je kmalu družba z Visocega. Grofica Suzana in njena družica sta sedeli na konjih. Spremljal ji je grajski pisár in nekaj oboroženih hlapcev, noseč na ramah dolge sulice.

Počasi se je pomikala ta tolptica po brégu navzgor. Grofica se je živo razgovarjala s Tolmajnarjem. Živahno je izpregovorila:

»Le Vam na ljúbo, gospod pisár, prišla sem v cerkev k papistom!«

»Samó Vam na ljúbo«, pritrjevala je Agata in pri tem takó ljubko pogledala po pisárji, da je temu zrahljála srce. Dospeli so do njive, kjer se je pozno prosó zibalo v polnem latji.

Povprašala je grofica: »Čegava je ta njiva?«

»Kapelana Wurtzerja«, odgovoril je pisár.

»Tistega, ki pretépa spoznavalce svetega evangelija!« vzkliknila je Agata.

»Ravno tistega!« —

»Izpústi!« viknila je Agata nató hlapcu, ki ji je vodil konja po hribu navzgor. In vzpodbôdla je konja ter z divjim skokom planila v prosó. Za njó pa je jezdila tudi grofica Suzana in konjska kopita so méla prosó in v tla teptala slamo in latjè.

Kapelan Wurtzer pa je sedel na debeli plošči cerkvenega obzidja in smijal se je, da se mu je treslo teló in z rokami je tléskal po tolstih stegnih.

»Ha, ha! Le mendarjate! Saj ne gré meni za zrno! To je vse pisárjevo na Visokem in plačana je že najémščina. Le mendarjate, zverine luteranske!« Nató se obrne proti cerkveniku: »Pozvôni, Tinče! Pozvôni, naj se prične sveto opravilo!«

Odšel je v cerkev in za njim se je udrla množica in takoj zasedla vse prostore. Pred cerkvenimi vrati je prosil Jošt Tolmajnar

nežno svojo gospôdo, naj bi se spodobno vêdla v hrámu božjem, da se ne bode jezil preblagorodni gospod vitez Hohenburg.

»Samó Vam na ljúbo!« žvrgolela je Agata. »Samó Vam na ljúbo, gospod Tolmajnar!« odgovorila je Suzana še slaje. Smejé sta odšli v cerkev.

Pisár pa se je naslonil ob zid in zrl v dól, kjer so se vlačile je-senske megle. Tudi v srci mu je vladala jesen, in čutil je življenja te-žo toliko bolj, ker so ga tedaj že pretresale dvojbe o tem, kje se nahaja verska resnica.

V cerkvici je bil pričel kapelan svojo propoved. Motili sta ga grofica in nje tovarišica prav zeló. O spodobnem vedenji ni bilo go-vorice. Imeli sta svoj prostor in tam sta počenjali vsakovrstne nespo-dobnosti. Skoraj glasno sta delali opazke svoje in namesto proti ol-tarju, ozirali sta se le bolj po množici. To pa ni posebno motilo go-spoda Vrbana. Stopivši na leco, priklonil se je proti oltarju, in potem tudi proti mestu, kjer je sedela grofica Suzana.

Obrnivši se proti množici izpregovoril je: »Tukaj je sorodnica škofa mojega, tam na ónem svetu jo bode pa satan trgal. Takó se bode vse poravnalo!«

Potem je vprašal zbrane poslušalce: »Kakó se imate, ste li ve-liko pridelali letos?«

»Malo, prav malo!« odgovarjala je množica. In Jurij izpod hriba je še klaverno pristavil: »Meni je poginila tista lisasta krava, kó se je lani, pri zadnji maši po brégu pred cerkvijo pasla!«

»Oves nam je pozébel!« oglašali so se posestniki z Bukovega vrha. Oni z Gabrške gore pa so pristavili: »Ovce so jálove in toča nam je pobila.« To je dalo Mici z Devnic povod, da je s tankim glasom potožila: »Nam je voda mlin vzela, hov! hov!«

»Hov! Res, hov! Slábo se vam godí! Ali pa veste tudi, zakaj?« vprašal je gospod.

»Ne vemo!« odgovorila je množica.

»Ne vemo!« oponašal jih je gospod Vrbán. »Ne vemo! Kakó je to sedaj nedolžno vse! Jaz vam pa povem resnico! Koliko mi plačate zánjo? Ha, ha!«

»Siromaki smo, gospod oče!« izpregovorili so nekateri poslušalci.

»Slábo se vam godí!« grmel je kapelan nató, »jaz vam pa pravim, godilo vam se bode še slabeje! In veste, zakaj?«

»Zakaj?« vprašala je množica.

»Zakaj? Zató, ker ne poznate več Jezusa Kristusa, Odrešenika svojega, od katerega imate vse, otroke svoje, živino svojo, pólja svoja,

gozde in vse. Pod svojo streho pa ga ne vzprejemate več in mati Njegova, sveta devica Marija, koliko je v časti pri vas? Toliko ne, kolikor je izkazuje najraztrganejši beračici, ki prihaja s Tolminskega k vam, da vam krade in odjemlje, kar ji pride pod prste. Taki ste vi, vi vsi, bodisi z Loga, bodisi z Bukovega Vrha, s Sorpata, ali pa tudi z Gabrške gore. Že ga gledam hudiča, kakó vas bode sodni dan vse, vse — tudi vas, pregrešne ženske, ki niste na svetu za drugo, nego da bi kaj dobrega požrle, ali pa kakega moškega zapeljale — metal pod stópe svoje in delal blato od vas!»

Beseda ni padala na kamen. Že so se otajala poslušalcem srca in tu in tam se je začulo ihtenje.

»Še premalo se vam slábo godí,« nadaljeval je kapelan, »kar se vam godí, to še vse nič ni, kakor se je godilo našemu preljubemu Gospodu Jezusu Kristusu. Živina vam bode cépala, in kuga, lakota, to vse boste priklicali v deželo! Ker vi ste zverine samega satana in prej mirovali ne bode, da boste Božjega očeta na tronu takó razkačili, da pošlje vse svoje vojske na vas! In takrat bode težko živeti med vami: mati bode umirala sredi svojih otrok, in smrt bode pokosila očeta v najboljših letih. In otroci, kar jih imate najrajši, umrli bodo najprej!«

Tu se je ihtenje izpremenilo v glasno jokanje.

»Le tulíte,« vpil je Wurtzer, »in pokoro delajte! Dokler ste pa taki, ne bode bolje!«

»Kaj naj storimo?« vprašali so nekateri poslušalci iz množice.

»Tudi to vam hočem povedati. Spoštujte Bogá Očeta, Sina in sv. Duhá! Spoštujte mater Božjo, vse svetnike in angelje, zató so ti v nebesih! Pa to še ni vse: spoštujte tudi božje mašnike, ki so služabniki pravega Bogá. Najprvo je pa: ne plazite se za tistimi luteranskimi predikanti, ki vam kradejo dušo iz živega telesa!«

»Saj se ne bomo,« ihtela je Mica z Devnic.

»Bojte se posebno tistega predikanta Jurija! Ta je, ki vam živino morí po hlevih, ta je, ki vam s točo pokončuje žito po njivah, in ta je, ki vam prinaša bolezen v hišo! Molite, da vas Bog reši tega grešnika, in spoštujte mašnike božje, ki vas prav učé in vam želé le dobro!«

»Ti lažeš!« zazvenel je v tistem trenutku mogočen glas po malem hramu božjem. Odrinil je množico v stran in postavil se je pred kapelana, ki ni znal, kaj bi počel v prvem hipu. Bil je predikant Jurij z bledim svojim licem. Z desnico je dvignil sveto knjigo ter jo pokazal zbrani množici. »Ti lažeš!« kričal je, »in glej, da izgineš iz svetišča Gospodovega!«

predikant in ni čudo, da se je zaradi tega krutega ravnanja razjarila duša njegova. Pričetkom je molil in klical Gospoda. Zanašal se je na visoke deželne stanove in menil, da se mu ničesar zgoditi ne more. Zategadelj je pričel psovati napadovalce svoje.

»Prekleti bodite«, zavpil je, »vi in vse, kar je vaše! Plazite se za babilonsko svinjo, služabnike svetega evangelija pa pobijate. Prekleti bodite!«

»Ze spet preklinja!« zavpila je Mica z Devnic, »jojmenel! Pri nas ima svinja mlade, da bi jih le ne uklel!«

»Kaj ste vi?« kričal je predikant, »hlapci ste črnega hudiča, in ta vas bode spravil v peklenško svoje brezdnó! Mi, oznanjevalci evangelija, bomo pa povišani do angelov in arhangelov! Aleluja!«

S tem ni utolažil svojih obilih nasprotnikov.

»Kaj me bijete, če vam oznanjujem resnico? Zvédelo se bode pri deželnih stanovih in poslali bodo svoje konjike k vam, da bode jok in škripanje z zobmi. Toda Gospod vas udari z mogočno Svojo roko in pogine vam živina v hlevih, posuši se vam žito na polji in otroci vaši do tretjega kolena bodo težko nosili prekletstva tega dné. Mi bomo pa poveličani, ker tako piše Gospod v sveti svoji knjigi. Aleluja!«

»Kaj se bodeš trgal tu, prekleti nejeverec! Teleta si mi že uklel in snedel. Sedaj mi hočeš pa še kravo in otroke!« Takó se je zajezil Luka z Gozda. In pograbil je po helebardi ter jo iztrgal bližnjemu grajskemu hlapcu. Ž njo pa je smrtonosno udaril z vso močjo magistru Juriju po glavi, da se je ta hipoma zgrudil na zemljo.

Nató se je množica, nevajena takšnih prizorov, hitro razšla, in predikant je ležal zapuščen pod staro lipo, katere vejevje je pregibal oster jug, ki je jemal s sabo rmeno perje in je odnašal proti severu. Časih je solnce pretrgalo góste oblake in obsevalo krvavo čelo odpadniku, ki je umiral pred starodavnim drevesom. Muhe in drug mrčes so mu posedale po ranah, iz katerih je kipelo mlado življenje smrti v naróčaj.

Končno se je prebudil in z motnim očesom se je ozrl po okoli. »Žejen sem!« je zastokal.

»Tu je voda, gospod Jurij!«

»Ti si, Franica? Gospod mi je dejal, lézi in smrti izróči svoje teló za vero, katere sem te učil. Prekleta bodi roka, katera me je smrtonosno zadela!«

Jedino deklé je bilo ostalo pri njem. Od studenca je prinesla vode, in dala mu piti, da si je ohladil pekoča usta. Ovila mu je glavo z mokro prtenino, in nje solze so se spojile z njegovo krvjó.

»Umiram!« vzdihnil je, »in za svete evangelije še ničesar storil nisem. Moj Bog, kakó si me zapustil! Ali jo slišiš, kakó bučí, trobento sodnega dné, da se kar hribi majejo?«

»Jug bučí po dolini in gozde maje!«

»Jug, Franica, to ni jug, to je glas božji. In že se, poglej! pri-mika hrib k hribu, ali mene ne starejo v svoji sredi. A jo vidiš ondu, kakó posega božja roka proti meni?«

»Solnčni žarki so, gospod Jurij, ki padajo iz oblakov na Bukov vrh!«

»Solnčni žarki, Franica, si li slepa? To je bliščeča roka Očeta božjega, in odnesla me bode po jasnem zraku v raj svetega evange-lija. Gospod nas povelíča, a sovražnike Svoje poteptá v prah, da so uničeni popolnoma!«

Zbistrilo se mu je nekoliko okó. »Franica, umiram! In mlad sem še, in umreti mi ni lahko!«

Te besede je govoril zamolklo. Potem pa je pritiskal biblijo na usta, takó, da se je sveta knjiga pordečila od krvi, katero je moral preliti zánjo.

»Biblia sacra! Preklet bodi rod, ki te neče vzprejeti! Že korakajo vojske nebeške in njim na čelu je sveti angelj Mihael, in meč se mu sveti v rokah. In v sredo svojo me kličejo in jaz jim hítim naproti. Aleluja!«

Vzpel se je kvišku, pritisnil roko na razbito čepinjo ter vzdihnil: »Žejen sem! Zemlja poka pred máno, in iz nje švigajo plameni. Jaz pa umiram v imeni Gospodovem! Aleluja!«

Nagnil je glavo k zemlji in umrl! —

V.

Zima je gospodarila v deželi. Z belim svojim prtom je objemala hrib in dol. V trdo železje je zakovala bistre potoke in z rezkim mrazom je pregnala ptice pevke.

V tistih mrzlih dneh je vitez Hohenburg nekega jutra prav zgodaj prijezdil v Poljane. Hlapci njegovi so bili po pogorji nalogili nekaj odpadnikov, in te je hotel prevzeti in odpeljati na Loški grad. Poprej pa je nameraval drugi srenji v strašilo sam svojo sodbo izreči in jo takoj tudi brez vsake apelacije izvršiti. Grajski hlapci so bili na cesti pred mostičkom, ki je sredi vasí se nahajal, prav tam, kjer se še dan-danes nahaja, odkidali sneg ter takó pripravili obširen prostor, kamor so bili segnali tolpo ubogih grešnikov. Od tega prostora so bili od-kidali široko gâz do potoka, katerega je pokrivala tanka ledena skorja.

Tukaj nahajamo tisto jutro stare svoje znance.

Najprej je tičal v 'tolpi naš nesrečni Jerom Stópistran. A bil se je v silno slabem položaji. Mraz in glad sta mu bila ugonobila vse moči. Raztrgal si je bil obleko in prsti so mu preglodali obuvalo. Moralo ga je hudo zebsti, ker neprestano je odskákoval od zemlje, kakor bi stal na razbeljenem železu. Zaklada svojega, kôša, ni imel več, najbrž so mu ga bili odvzeli biríči, ko jim je Jerom prišel v pest. Tudi mati Medudka in mlajša nje tovarišica sta se nahajali med jetniki. Starka ni kazala nikake bojazni. Časih je izpregovorila poluglasno: »Saj so Kristusa tudi sodili!« Tem glasnejša pa je bila nje tovarišica; ta je neprestano solze točila in vpila: »Sežgali nas vender ne bodo!« Istotako vidimo v družbi berača Luka. Ta se ni mogel načuditi, kakó je prišel semkaj. »To je pa res čudno,« kričal je, »da mène, lovretanskega romarja, vrivajo med take razbojnike in tatove! Pritožim se do papeža v Rimu, gotovo pa do loškega škofa!«

»Videl bodeš, da se nismo zmotili,« odgovoril mu je porogljivo jeden izmed stražnikov, »če se ne motim, sedaj si na najboljšem poti, po katerem se pride do véšal, ali pa do kolesa!«

Med jetniki je bila končno tudi Franica z Dobja. Mirna je stala sredi teh potepuhov in niti skrivala se ni, ko je med navzočniki ugledala starega svojega očeta, ki je bil v stráhu za otroka svojega prihitel v Poljane. Samó ob sebi se umeje, da je bila vás tisto jutro polna rado-védnežev. Odraslo in mlado, vse je pritiskalo na mesto, kjer je imel vitez Hohenburg izreči svojo sodbo.

Niso dolgo čakali nánj. Komaj se je bilo solnce prikazalo na jasnem jutranjem obnebj, že je bil loški oskrbnik v Poljanah. Ž njim so prijezdile tudi ženske z Visokega in grajski pisár. Prve so prišle bolj iz radovednosti, ker je tedaj ženski spol rad gledal, če se je mu-čilo káko človeško bitje, ustvarjeno za veselje in prostost. Hohenburg se je prijel brez odloga tožnega svojega dela.

»Privedite mi najprej tistega suhega dolgína!« ukazal je hlapcem, »Vidi se mi, da ima več greha, kakor ga kaže na obrazu!«

Biríči so pritirali pred njega Jeroma Stópistrana.

»Kaj počenjaš ti todi?« vprašal ga je oskrbnik osorno, »in pod čegavo graščino spadaš?«

»Kaj počenjam, milost Vaša,« odgovoril je Stópistran lahkodušno, »malo kradem, malo molim, kakor nanaša vreme, milost Vaša!«

»Kaj pa veruješ?«

»Vse, kar ukazuje milost Vaša!«

»To je pretekán slepár,« izpregovoril je oskrbnik proti pisárju, »in sedaj ne vem, ali naj mu jih dam nabrisati po podplatih, ali naj ga postavim v vódo!«

»Kar bode, bode dobro,« smijal se je Jerom, »potlej se bodem vsaj malo pogrel. Sicer bodem živel toliko časa, dokler bode hotela smrt ali pa gosposka!«

(Konec prihodnjič.)

Satura.

9.

Krepóst, ki je težkó srcé pogreša,
Oglasi nam se v pevcev mladih vrsti,
In kakorkoli njih se kdo prekrsti,
Le sólznih rutíc naj ne razobeša!

Kdor kodroglávec stoka že in peša,
Po grôba kopernéva hladni prsti,
Kakóva li nam čast na takem trsti,
Ko témena mu vrh odiči pleša?

Prej nego pevčijh glas žaluje citer,
Da srčne bi pretresal globočine,
Poet spoznaj življenja trde bôje.

A še potem ne »brenkaj« nam prehiter,
In slikajoč nekdanjosti spomine
Skopó navésaj »ôhe« jim in »ôje«!

10.

Dovôlj že menda je »solzica« tekla
Čas, da bi čevlje s šóbito sezuli
In skornje hóje moške si obuli,
Ker dôbi naši treba móž od jekla!

Sramóta naj bi lica nam zapekla,
Da slábovci med svetom smo zasluli
In da protivniki so nas obsuli
Domačega in tujega porekla!

Mladičev pôljjekravnih rod brez mózga,
Nad vami tudi sam bi skoro plakal,
Pretresa méne ból »mokrôtnih« pévčet!

Osladne »milojérske« pesmi brózga,
Zadosti, upam, tebe je »pretakal«
Rojč slovenskih svetobolnih révčet!

Jos. Cimperman.

Koprnenje.

Mrak po zemlji mladi lega,
Zarje zlate gasne sev;
Sèmkaj z brega, sèmkaj z brega
Slavéji se oglašá spev.

Nemo srce spev mi sluša,
Kot ljubezen se glási,
Zdi se, da pozna ga duša:
Spev iz prešlih, lepših dníj . . .

Solza lice porosi mi,
Duh mi vzplava za goré,
Srce jedno pa rodi mi
Koprnenje in prošnje . . .

Noč tihotna, krila dáj mi,
Da jih slóboden razstrem,
Vetrec, ti pa zapihljáj mi,
Da s teboj od todi spem.

Kam? Nazaj v dražestne kraje,
Kamor si spomin želí:
Tjà nazaj v ljubezni gaje,
Kjer pri cvetu cvet dehtí!

Clausus.

Grajski pisár.

Zgodovinska podoba.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Konec.)

Odvedite ga kam v stran!« zajezil se je oskrbnik, »in naštejte mu dvanajst gorkih! Potem pa v Loko ž njim! Ne bode mu škodilo, če ga malo na iztezálnico položimo!«

Takoj sta dva biríča pograbila Jeroma, ki je lahkodušno kričal: »Vse je dobro, kar se dobí zastonj! Če je pa kaj gorkega, to mi je v mrzli zimi še najljubše!«

Odvedli so ga v véžo sosedne hiše, položili ga na stol ter mu odšteli gorko plačilo.

Hohenburg je opazil tedaj Franico z Dobja.

»Kje ste ulovili to?«

»Pri svetem Volniku«, odgovoril je hlapec, »zmivala je ubitega luterana. Pripovedovali so nam, da sta se hotela vzeti. Zategadelj smo jo uklenili in privedli, da jo milost Vaša po pravici kaznuje!«

»Usmilit se je!« zajechal je stari Dobničan. »Z materjo sva stara in jedino to imava!«

»Kakó lepe lasé ima!« izpregovorila je Agata. In grofica Suzana je pristavila: »Nikar je ne tepíte!«

Tudi vitezu Hohenburgu se je omécilo srce, ko je gledal milobni in blede obraz dekletov.

»Je li poprej rada molila?« vprašal je očeta.

»Čez vse mere rada«, odgovoril je le-tá, »in spomládi sta se z materjo obljubili k Lavretanski kapelici.«

»Odréžite ji lasé«, razsodil je vitez, »in potem naj ji je za sedaj odpuščeno!«

Razrešili so ji kiti in z ostrim nožem ji odrezali bujni lišp mlade glave.

»V treh tednih se ima spokoriti in pristopiti k svetemu obhajilu. Saj se bodeš vender poboljšala?« vprašal je vitez.

Gledala je nekaj časa po sneženi okolici in potem odgovorila: »Ne vé.m.«

»Česa ne véš! Jaz pa vé.m, da se bodeš poboljšala, že staremu svojemu očetu na ljubo!«

Takó je tarnal starec in hitro jo je odvedel z nevarnega mesta, da bi še dalje ne izpregovorila kake neprevidnosti. Prišla sta mimo pisárja.

»Gospod Tolmajnar«, opravičeval se je Dobničan, »ne zamerite mi! Zdaj, sevé, iz vse ženitve ne bode nič! Ne zamerite tega hiši moji! Otroci so šiba božja človeku, če jih ima!«

Prišel je na glas moliti in takó odgnal svojo hčer po poti proti Dobju.

Grajski oskrbnik si dá nato prédse privêsti mater Medudko.

»Čemu si uklenjena?« vpraša jo osorno.

»Ker pričujem za Kristusa!« odgovorila je starka.

»Videli so jo v družbi s predikantom,« oglasil se je birič, »in ta je tista, ki uči, da plešímo, kadar molimo v cerkvi.«

»Vi ste samí grešniki«, razžarila se je Maruša, »in Bogá in Kristusa ne poznate! Pilatje ste in sodbo izrekate o pravičnikih. Sodni dan bodete pa nam stregli in mi bodemo od Gospoda Jezusa poklicani na desno Njegovo stran!«

»Ta ženska ima prevročó kri«, zasmijal se je vitez, »postavite jo v vódo, da se ohladí!«

»Za svojega Vzveličarja bodem trpela! O dobri moj Jezus! Tvoja mučenica bodem in zaradi Tvojega imena me preganjajo!«

Ko so jo hoteli prijeti, odhitela je sáma proti vodi in zagazila je do kolén v hladno valovje ter ni čutila ni mraza ni bolečine, dasi ji je tenki led rezal v mesó, in se je potok rdečil od nje krvi.

V tem so bili Jeroma Stópistrana zopet privedli k družbi.

Ugledavši tovarišico svojo sredi potoka zasmijal se je glasno ter ji zaklical: »Marúšica, pri tebi je danes nekako slábo zakurjeno, meni so pa pogreli pečico, da vse gori po nji!«

Zbrana množica se je zagrohotala, in berač Luka je izpregovoril

»To ti je hudič!«

Vitez Hohenburg pa ni sodil takó. Ves razkačen je ukazal hlapcem, naj tudi Stópistrana tirajo v vódo.

»Táko kosilo imam rad«, dejal je ta zadovoljno, stoječ sredi Lovčivnice. »Prej mi je bilo vroče, sedaj se pa hladím! Takó je prav za poštenega in krščanskega človeka!«

»Kaj je s tabo«, obrnil se je na to oskrbnik k Luki, beraču, »kaj očitajo tebi?«

»Hvala za vprašanje, gospod visoki!« odgovoril je le-tá ponižno, »in sam sveti Ahačij in Marija Lavretanska in vsi svetniki, karkoli jih je v nebesih, blagoslové naj Vas za to vprašanje!«

»Kradel je, milost Vaša,« izpregovoril je jeden izmed biričev, »in lahko se mu dokaže, da je v družbi z ónim v vodi kradel ovce iz ovčnjakov po pogorji!«

»Da bi ti jezik segníl, duša peklenska!« zatogótil se je Luka, »orožje nosiš, pa je nisi videl vojske. Jaz pa sem bil na Laškem, ko smo lovili francoskega kralja. To ti povem, da bodeš védel, s kom imaš opraviti. Da bi kradel po pogorji, saj vender živim ob milodarih in bóžjih potih! Pravičnik je na svetu, da se preganja, milost Vaša! In če so le vsi podložniki loške graščine takó čistega duhá, kakor sem jaz, potem prevzvíšeni naš gospod in škof lahko spí, in v sladkih sanjah!«

»Ha!« vmešal se je tu Stópistran od vode sèm, »ha, kakó vender laže ta lavretanski rómar! Ali se ne spominjaš več, kakó je bilo pri Kovščaku na Búkovem Vrhú? Zlezel si v hlev in pograbil si po pikašci, in za volno si jo tiščal toliko časa, da je nisem zaklal in umoril. Kakó, da si to pozabil, saj še ni dolgo tega? Skupaj jedla, skupaj na véšalih visela!«

»Oj, ti Judež, ti Iškarjiot, ti sin hudičev! Jaz te ne poznam, ker te do danes nikoli videl nisem! Da bi se ti odreklo véčno vzveličanje! Le čakaj, Stópistran Jerom, tega ti ne odpustim in še takrat ne, ko bova skupaj stala pred sodbo božjo! Spravljaš me v nesrečo in sebe v pogubljenje. In vender véš, kakó sem pošten, pravičen in boga-boječ!«

»Kakó naj to vém,« odgovoril mu je Stópistran, »če te ne poznam, če te nikoli videl nisem? Vraga, ta kròp je pa vroč!«

Čutil je dolgín, kakó mu je premirala noga, in vzdignil jo je iz vode, da je bil videti, kakor štorklja, sredi mlakuže na jedni nogi stoječa. Takoj ga je pričel vojak s helebardo tolči po méčih.

»Tukaj je pa dosti in hitre postrežbe,« zasmijal se je Jerom, ter zopet vteknil nogo v ledeno vodo. »Ti se mi smeješ, Kržišnik! Pa ni bilo zmeraj takó. Tisti večer, saj véš, kdaj je bilo, smijal sem se pa jaz v tvoji kašči in iz zaboja sem ti pšenico kradel. In iz pšenice smo izgrebli pêhar svetlih srebrnjakov ter prav od srca smo se smijali! Takrat si bil ti v vodi, danes sem jaz. Prav škoda, da so mi ti biriči nekaj tistih srebrnjakov zopet vzeli, pri njih se zglási, morda jih dobiš nazaj!«

»Ti si kradel pri meni?« vpil je Kržišnik. »Moj denar, moj denar! Povrnite ga mi, drugače sem revež, sem berač!«

»Grajski hlapci ga imajo!« rogal se je Jerom.

»Kaj lažeš?« vpili so hlapci, »pri tebi nismo dobili nič belíča!«

»No, pa lažem,« odgovoril je Jerom, »ali tiste srebrnjake vam puščam na duši, nepoštenjaki vi! In tista dva beneška cekina, ki sem jih lansko leto dobil od zatiškega opata, ko sem mu življenje rešil, tista dva beneška cekina tudi imejte!«

»Milost vaša«, govorili so hlapci, »niti besede ne izpregovori resnice!«

»Preiskalo se bode«, dejal je Hohenburg, »in potem se bode zvedela resnica. Če ta potepuh v vodi le količkaj usta odpre, udari ga s helebardo, da se mu vsujejo vsi zobje iz čeljusti! Sedaj pa tudi tega — tu je pokazal na berača — malo postavite na hlad! Vidi se mi, da je vreden najostrejšje kazni!«

»Ali sem prav slišal?« začudil se je Luka, »ali sem prav slišal, visoki gospod? Jaz naj grem v vódo?«

»Ne bode ti škodilo!« odgovoril je oskrbnik.

»Torej tudi mene v vódo pošiljate?« kričal je berač. »Ta je lepa! In rimski papež nima vernejšega služabnika od mene, in v vsi dolini ga ni pobožnejšega človeka od mene! In v vódo naj grem med luterane in tatove? Pa gremo, če se dandanes deli taka pravica na loškem grádu!«

Odpravil se je po gazi proti vodi. Tik brega je še postal in se znova obrnil k oskrbniku:

»Milost Vaša, ali je to zadnja beseda?«

»Zadnja moja!«

»Ali se ne dá nič izprositi?«

»Nič!«

»No, dobro«, tulil je berač, »in če se prehladim, da ne bodem mogel več stopiti na noge, kdo me bode redil potlej? To rečem Vam, in vi, zbrani ljudje, poslušajte me, če se prehladim, če si nakopljem bolezen, obhodil bodem vse pravice, kar jih je na svetu, in prvi moj pot bode k gospodu vicedomu v Ljubljano, da mu potožim, kakó nas loška graščina zatira, dasi smo dobri in katoliški kristjanje!«

»V vódo ž njim!« ukazal je Hohenburg, »predolgo že ga poslušamo!«

»Le v vódo!« vpil je berač, »saj grem, saj rad grem, če vidim, kaki ljudje smejo ostati na suhem! Oj, ti prekleta pravica ti! Koliko sem premolil v svojem življenji in koliko svetih podob sem obiskal! Na stara leta pa me pošiljajo v ledeno vodo! In Vi, gospod loški oskrbnik, Vi, ki ste služabnik katoliškega škofa, Vi ste tukaj v družbi luteranskih žensk, in častite jih, kakor niste nikdar častili Marije, božje Device! Nas, prave kristjane, pošiljate pa v vódo, ali je to spodobno?

Če bi to védel škof, gotovo Vam vzame službo, in po vsi pravici. Sedaj pa rad grem v vódo!»

To izpregovorivši je prav previdno zlezel v vódo.

Množica, ki je vse to opazovala, kratkočasila se je pri tem prav dobro, kar za tiste surove čase ni bilo čuda. Morda bi tudi dandanes ne bilo mnogo drugače! Ženski z Visokega sta se pa vender naveličali gledanja, posedli sta na konja in odjahali iz vasí. Vitez Hohenburg jima je zadovoljno izpregovoril pri odhodu:

»Vidite, svetla grofica, kakó mi peremo črno luteranstvo! Mnogo-krat prav dobro koristi takšno pranje! Če bi drugod jednako postopali, kmalu bi izginili tisti suhi predikantje in ljudstvo bi se spámetovalo!«

Agata je s svojim konjem obstala tik grajskega pisárja, sklonila se k njemu ter mu rekla:

»Danes imate veselje, gospod pisár! Če jih gledam te reveže v potoku, prepričana sem skoraj sáma, da je vaša vera močnejša in boljša. Vsaj za té ljudi tukaj!«

To rekši je oddirjala za grofico Suzano. Pisár pa je zrl z motnimi pogledi za njó in ob tistem trenutku bi se bil odpovedal vsaki veri, da je to zahtevala ženska, katera je ravno govorila ž njim.

Ves ta čas je Maruša Medudka mirno stala na svojem mestu sredi vodé. Končno pa je vender omagala takó, da so jo pričele zapuščati moči in da so še bolj opešale slabotne nje duševne sile. Razprostrla je roki proti nebu in vpila:

»Kristus se mi približuje, kralj David pa pleše pred njim! Hosana na višavah!«

Niso je več nosile noge in omahnila je in opotekla se s svojim telesom ter telebila v potok, da je voda zapljusnila na vse strani.

»Dosti bodi, poberite jih iz vode! Naj se v kaki koči nekoliko ogrejejo, potem jih spravite v Loko v varen zápor!«

Takó je ukazal vitez Hohenburg. Obrnivši se k zbrani množici pa je izpregovoril:

»Mi sodimo ostro, ali pravično! Várujte se krivih nauk, da se vam ne zgodi ravno takó!«

Zlezel je na sedlo in poklical pisárja na svojo stran.

»Ti si mi odgovoren, Tolmajnar, da se mi vsa tolpa v Loko dovede!« Ostro ga je pogledal in še dejal: »Nekako bled si v obraz! Ženitev se ti je skazila! Čemu pa tudi laziš za luterankami? Pripoveduje se mi, da si nekako mlačen in da zanemarjaš službo božjo. Pazi, da ne bodeš ljudstvu v slab vzgled, ker to ti povem, če pri tebi opazim kaj,

kar bi po dišalo reformatorjih, spokorim te in če treba z razbeljenim železom. Hvaljen bodi Jezus Kristus!«

Ukazal je dvema hlapcema, da sta ga spremila.

Jošt Tolmajnar pa je obstal na mestu in v mislih pogreznjen, pozabil je na svojo okolico. Biriči so v tem onemogle grešnike iz potoka vlačili in prav grdo kleli. Množica je tiho opazovala čudni ta prizor. Kaznenci so tudi vsi molčali in le Jeromova mlajša tovarišica je neprestano vzdihovala: »Da bi me le na grmado ne deli!«

Takó je v tistih časih sodil loške graščine oskrbnik in sicer sodil, kakor se je izrazil sam, ostro in pravično! —

VI.

»Zapisujem Jošt Tolmajnar še tó-le. Letos sta prišli semkaj na Visoko dve ženski. Prvo so imenovali Suzano, in porodila se je iz starega imenitnega pokolenja. Druga pa je bila rodú nižje vrste in je prvi morala streči, kakor streže dekla gospodinji svoji. Imenovali smo jo Agato in očem mojim se je nad vse prikupila. Čudna so pota našega Gospoda, ki je dodelil, da se je srce moje odprlo luteranki, in da se je duša moja razvnela zánjo, ki je bila odpadla od svete vere. Za vse pa bodi hvala našemu Gospodu in Bógu! —

Zgodilo se je takó-le.

Nekega dné je opazila previsokorodna grofica Suzana ostí, s katerimi v tej pokrájini navadno preprostejše ljudstvo zabada ribe, če lazijo za pašo po čisti strugi. Odgovoril sem spodobno in ponižno, da mislim in da sem prepričan, da bi visokorojeni gospé gotovo ne ugajalo to delo. Predrznil sem se še celó, in sem razložil, da bi se mehko srce preblagorodne gospé (takoj spočetka smo imeli vero, da ni omožena, zvedeli pa smo, da jo je Gospod Bog zvezal s krasnim, pobožnim gospodom možem) težko privadilo, če bi morala gledati zabodeno in trepetajočo žival. S prav veliko nespodobnostjo je tu služabnica Agata izpregovorila in trdila, da bi, če bi le mogla, srce moje zabodla na dolgo sulico. »Prav nič bi se mi ne smililo!« govorila je z velikim smehom, »in naj bi še takó trepetalo!« Jaz, Jošt Tolmajnar, hotel sem se po vsi pravici razkačiti na to žensko. Opazil pa sem, da se je premilostiva in preblagorodna gospá (Gospod Jezus, odpústi ji nje luteranstvo!) blagovolila smijati, in smijal sem se tudi jaz. Tedaj sem prvič omenjeni služabnici pogledal v lepó okó, in v greh si štejem, da mi je takoj v tistem hipu prav močno bilo všeč nje okó, ki je polno pregrešnosti in zapeljivosti.

Ko je visokočastiti gospod (scilicet vitez s Hohenburga) slišal, česa želi gospá in grofica, izpregovoril je s trdim glasom. Dober ali oster gospod je, in meni je trd gospodar. Božja zapoved pa mi je, da ga častim in ga vpletam v svojo molitev. Za vse, dobro in hudo, bodi hvala Gospodu našemu Jezusu Kristusu! Kdo je več trpel na svetu od Njega?

Takó-le je izpregovoril: »Stóri, kar ti ukazuje presvetla gospá!« Vzel sem hlapca, ki je imel za takšen posel spretno roko. Marsikakega tolstega súlca in neštevilno vitkih lípanov mi je že bila zabodla njegova roka! Dobro so ga poznali v kuhinji gospoda viteza Hohenburga in z veseljem ga vzprejemali, kadar je prišel na loško graščino. Nikdar ni došel prazen in zategadelj ga je še celó visokočasti gospod oskrbnik prav čislal, kakor zvestega in pridnega hlapca.

Tudi tisti dan se je izkazoval z veliko umetnostjo in marsikatera riba je zatrepetala pod železom njegovim. —

Ravno pri taisti priliki je bilo. Preblagorodna gospôda se je izprehajala po zeleni senožeti. Skozi vrbovje smo prežali, če bi ne ugledali ribe kje v strugi. Jaz, Jošt Tolmajnar, ostal sem spoštljivo nekaj korakov za njimi. Duši moji se je takrat razodela vsa lepota omenjenega dekleta. Krasnejša se mi je dozdevala od previsokorodne gospé Suzane. Govoril sem torej sam sebi, kaka sreča bi bila, izbrati si táko družico za vse življenje in živeti ž njo v zakonski ljubezni, kakor tudi v zakonski zvestobi. K temu nam pomagaj Bog!

Videla je morda tesnobo mojo. Prišla je k meni, ogovorila me in s svojimi pogledi je napadala ubogo mojo dušo. Ali sem se mogel ubraniti takim naskokom? Kaj je luteranstvo? Kdo vé, ali moli svojega Gospoda in Bogá v pravem duhu, s pravo pobožno voljo? Toliko vé, da bodem odslé molil svojega Bogá med bridkimi bolečinami, med grenkim trpljenjem!

»Gospod pisár«, vprašala me je, »gospod Jošt Tolmajnar, kakó ste zašli semkaj, v to puščavo? Ali od Vas ne vodijo pota v Nemčijo, kjer se ljudem, kakor ste Vi, gospod Jošt Tolmajnar, prav dobro godí? Ali hočete tukaj umreti?«

Globoko se mi je povесila glava in žalost in toga sta gospodovali nad mano.

»Gospod Jošt«, klicala je Agata, »vidite tu na senožeti pozno, jesensko cvetko! Kakó je prišla sèm? Zima jo gotovo pokonča. Taki ste Vi, zima tega kraja Vas pokonča! Náte in ohranite jo meni v spomin!«

Sklonila se je, utrgala pozni cvet in s svojo belo roko ga mi je ponudila.

Ravno v tistem trenutku je zabodel hlapec veliko ribo in z močjo jo je vrgel iz hladnega bivališča na suho, kjer ji ni bilo rešitve. Ali naj jaz, Jošt Tolmajnar, naglašam še posebej, kakó zeló se mi je tista uboga riba, ko se je vila v smrti, smilila in smilila? —

— — — Grof Herbert je prišel po preljubó svojo gospó Suzano. Presvetli gospod in škof ji je vse odpustil, in zopet jo je poklical na bliščeči svoj dvor. Odpovedala se je zmotam in istotako je nje služabnica preklicala vse, kar je kdàj vérovala proti sveti naši katoliški cerkvi. Jaz, Jošt Tolmajnar, očistil sem se na to vseh hudobnih naklepov, katere sem koval v namenu, da bi si pridobil za ženíco nemškega dekleta z rmenimi lasmi in z ustnicami, ki so rdečejše od češnjavega sadú, kadar dozorí po Búkovega Vrha zelenih strminah. Takó je preljubi naš gospod Jezus Kristus nam dodelil milost, da se je vse lepo poravnalo, da so se spokorili grešniki in grešnice, in da smo vsi ostali zvesti otroci prave svoje vere. O presladki Jezus, dodeli nam o smrtni uri, da bodemo takó spravljene s Tabo, kakor smo danes pri tej veseli priliki! —

— — — Prosil sem visokočastitega gospoda, gospoda viteza s Hohenburga, da me blagovoli izpustiti iz službe na Visokem. Te prošnje mi ni odrekel, ali vender je kazal ostro svoje začudenje. »Preobjedel si se kruha!« opomnil mi je grajajoč. »Kam hočeš?« Ponižno sem odgovoril, ker ni dobro in ne koristno, dražiti visokih oséb, ki zapovedujejo nam. »Prebiral sem marsikatero knjigo, milost Vaša,« takó sem izpregovoril, »in znano mi je obilo starih listín! In sedaj mi je pretesno v tej ozki dolini, in rad bi napotil korake svoje v svet, da bi še kaj več videl in še kaj več izkusil.« Temno je gledal gospod s Hohenburga na služabnika svojega Jošta Tolmajnarja. »Med svet te žene duša«, pokaral me je, »pazi, da ni to izkušnjava samega peklenškega satana! Česa pogrešaš tu?« »Ničesar«, odgovoril sem še po nižneje, »ali za vedno tukaj ostati ne morem!« — »Kam se hočeš obrniti?« blagovolil je vprašati. »V Germanijo!« upal sem si odgovoriti odločno. Dolgo časa ni izpregovoril milestivi gospod, in pogled njegovega očesa je počival na meni ter mi s strahom obsenčil trepetajočo dušo. »V Germanijo«, izpregovoril je še, »naj ti je odprta steza do tjà! Glej, da si tam ne pridobiš večnega pogubljenja!« —

»Jaz, Jošt Tolmajnar, upam pa v imení Bogá svojega, da mi v Germaniji zacvetè vzveličanje takó na zemlji, kakor v nebesih. Pravijo, da tam sije solnce mileje, in da zorí po holmih rmeno grozdje. Ko

bodem gledal v sreči te kraje, dajal bodem slavo Bogú Očetu, Sínu in sv. Dúhu. Zapisal sem vse to, da se ne pozabi in da poznejši rodovi zvedó, da sem bil Jošt Tolmajnar, deležen velike sreče, ko sem vse to pisal in zapisal. Počeščenje bodi Njemu, ki nas je ustvaril in kate-mu smo samó prah v znožji svetih Njegovih nebes. Amen.«

* * *

Drugo jutro potem — oskrbnik Hohenburg je bil odjezdil že prejšnji dan — odpravljala se je z Visocega grofica Suzana. Ko so že prišli skoraj do mosta, obrnil je grof Herbert konja in izpregovoril:

»Zadnjikrat, preljuba Suzana, ozri se po kraji, kjer si živela v svojem pregnanstvu!«

Tudi Suzana in Agata sta zadržali svoja konja.

»Kakó bi bilo«, vzkliknila je zadnja, »če bi morali vso zimo tukaj ostati? Záse vém, da bi bila umrla!«

»In pisár Jošt?« vprašala je prva porogljivo, »ta bi te bil gotovo kratkočasil. Ne véš, Herbert, kakó zaljubljeno jo je pogledaval vsak dan. Že sem pričakovala, da bode stopil prédme ter mi govoril: ‚Preblagorodna gospá, dajte mi v zakon pokorno svojo služabnico Agato‘.«

»Dajte mir ubogemu človeku«, opomnil je grof, »trudil se je, da vama olajša življenje! Slabo mu dajeta hvalo, če ga sedaj zasmehujeta!«

»Revež je v resnici«, pristavila je Agata, »in če pomislim, da ima sedaj ostati na Visokem sam, in sicer v pestéh tega škrbastega volká Hohenburga, smili se mi do srca!«

»Hvaležen sem najbolj tebi, Agata,« odgovoril je na to grof, »da si zatajila v sebi vse posvetne želje ter s Suzano mojo šla proste volje v zapuščeno to krájino. Ko sem Njegovi presvetlosti pravil o tem, ginila ga je takó živa rodbinska ljubezen in prav močno presunila. Takoj je ukazal, naj se pokliče Suzana na dvor, in žar Njegove milosti jo obseva sedaj bolj, nego kdàj poprej. Odrinimo v imeni božjem!«

Odjahali so proti Loki. Na mestu, ki se še dandanes imenuje »hudi pot«, pričakoval je družbe pisár Jošt Tolmajnar. Divji kraj je to in še v naših časih je pot ondu za promet precèj nevaren. Globoko v strugi napravlja ravno pod potom reka peneče svoje vrtince. Od roba je odkrušil čas mogočne skale in te ležé v vodi, ki se z velikim šumom preriva skozi nje.

Ko je dospela družba do njega, snel je pisár klobuk z glave ter izpregovoril z globokim poklonom:

»Štel sem si v dolžnost, visoko gospôdo opozoriti na nevarnost tega kraja. Priporoča se, prav počasi jezdi todi mimo! Brézdno je globoko in smrti ne odide, kdor pade tu dôli.«

Revež! Prišel je semkaj, da bi še jedenkrat videl zorni obraz izvoljenega dekleta! Kakó krasna se mu je videla v tistem trenutku! Nje oprava se mu ni zdela slabša od óne, ki je ovijala grofici Suzani mehke ude.

»Pridna je služabnica svoje gospé«, mislil si je Jošt, »in obdarovala jo je s svojo obleko!«

»Veseli me«, dejala je grofica milostno, »da še sedaj, gospod pisár, skrbite za naše blagostanje!«

»Priporočil Vas bodem prevzvišenemu gospodu in škofu«, dodal je grof Herbert dobrotno.

»Morda Vas pokliče na svoj dvor, gospod Tolmajnar,« smijala se je Agata. »Lahko mi vérujete, da ima Njega presvetlost na svojem dvoru dosti slabših mož, nego ste Vi. Potem se vidimo vsak dan!«

Takó se je igrala z njegovim srcem. Pisárju pa je zalila kri blede lice, in živahno je odgovoril:

»To bi bila záme velika sreča. Že zbok Vaših očij, gospodičina Agata, katere bodem takó težko, takó težko pozabil!«

Tu ga je premagala strast, stopil je bliže k dekletu ter izkušal poseči po nje drobni roki. Ali ostro ga je pokaral grof Herbert:

»Konec naj je temu prikrivanju, gospod pisár! Ostanite v mejah rojstva svojega. To pa je sestra moja!«

Nekaj časa je stal pisár na mestu, prav kakor da se mu je hipoma zabodel oster nož v prsi. Nato pa mu je tèma pokrila pogled in pričelo se mu je vrteti v razburjenih možjáníh.

»Vaša sestra!« zaječal je, »in ne samó služabnica visokorodne gospé?«

Kakor v pijanosti je taval po ledenem poti in prišel je bliže in bliže k prepadu.

»Pazite, pisár, da ne padete!« svaril ga je grof in ženski sta v grozi zakoprneli.

Bilo je že prepozno.

»Vaša sestra!« vzdihnil je še jedenkrat,

Izgubil je tla pod nogo, pograbil z rokami po zraku, potem pa z divjim vzklikom izginil v brézdno, v smrt. Čulo se je, kakó je tlesnilo teló ob kamen, in kakó je potem tréščilo v vódo.

Družba je okamenela.

»Kaj hočemo?« izpregovoril je grof Herbert, »tepec, sam si je zakrivil vse.«

Hlapcu je ukazal, vrniti se na Visoko in ponesti tja vest o nesrečni smrti pisárjevi.

»Za vaju ni ta pogled«, dejal je grof ženskima, »in končno je pisárjev še obilo na svetu! Da nas je morala usoda vreči v to žalostno dolino! Urno odtod!«

Pognali so in kakor sapa drvili iz kraja.

Ondu pod potem pa je ležal pisár in razbito glavo mu je pralo mrzlo valovje. Zakopali so ga in mesto njegovo oddali drugemu. V rob, kjer je umiral, zasekali pa so velik križ, ki ga lahko vidiš še današnje dni, če se ti zljubi laziti po robídvji pod »hudim potem!« Ženske so sedaj, kakor nekdej, poguba naša! Pisár je že dolgo počival v tesnem grobu; rmenolasa Agata pa je uživala radosti življenja v nemških solnčnatih pokrajinah. Takó je bilo, takó bode tudi — vprihodnje! —

Satura.

11.

Krompír sem na torilo děl soneta,
Ker zdí koristnejša se res mi hrana
In slajša, nego je ljubezni mana
Katerega slovenskega poeta!

»Krompírju himne Knóbelj pój za kmeta!«
Silentium, gospóda jeznovžgana:
Komúr je pevška moč »od zgoraj« dana,
Kdo brani mu, če rad slavi dekleta?

Kar prija kómu, trdi njega zdravje,
Samó da svétu malo je do tega,
Naj Mina ljubi Frónca, naj Matevža!

Težkó ljubezni pétí je poglavje:
Da nje odměv po srcih se razlega
Oblásti nima domišljáva — mevža!

12.

Spoznanje greha je korák najprvi
Do pravega poboljšanja človeka,
A nas ne briga zmisel tega reka,
Brezumna trma róji v naši krvi.

Stopícamo po trùhli rajši brvi
Tja, kámor svét čez most obóčen teka,
Ne vinski duh, nas duh razgréva mleka,
In órli niso, vzóri nam so črvi!

Vstanímo ter izpričajmo vsestranski,
Da svetohlínci nismo ni pagani,
Prijazni ženstvu, bábjí ne Gregórji!

Značajni smo, ne kímavci tlačanski,
Resnici, zdravi pameti udani,
In strast si vragométna gólt razpórji!

Jos. Cimperman.

